

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І ДИЗАЙНУ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

«Допущено до захисту»:

Завідувач кафедри образотворчого
мистецтва

_____ Ольга ШКОЛЬНА

Протокол

№ ____ від «__» 2025 р.

ВЕРЕМЕЙКО ПАВЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

ТЕМА СПОРТУ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ ХІХ –
ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Кваліфікаційна магістерська робота
зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»

**Керівник науково-дослідної
частини:**

Коновалова Ольга Володимирівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри образотворчого мистецтва

Керівник творчої частини:

Ситник Ірина Володимирівна,
доктор філософії, доцент кафедри
образотворчого мистецтва

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. СПОРТ ЯК КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЯВИЩЕ	7
1.1. Історичні передумови розвитку спорту.....	7
1.2. Взаємозв'язок фізичної культури та спорту з мистецтвом.....	14
Висновки до першого розділу.....	18
РОЗДІЛ ІІ. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕМИ СПОРТУ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ	21
2.1. Тема спорту в образотворчому мистецтві Європи.....	21
2.2. Спортивна тематика в українському живописі від витоків до сьогодення.....	27
Висновки до другого розділу.....	33
РОЗДІЛ ІІІ. ТВОРЧА РОБОТА «СПОРТ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ»	35
3.1. Концепція та початок роботи над образами.....	35
3.2. Реалізація творчого задуму, технологія виготовлення творчої роботи, завершальна стадія.....	43
Висновки до третього розділу.....	49
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність. Мистецтво завжди відображало найяскравіші сцени, події та явища в житті людини, а митці завжди досліджували найвиразніші форми. Протягом різних епох такі теми, як спорт, змагання та боротьба, були дуже популярними. Давнє прагнення людства до фізичної досконалості відображається в мистецтві. У Стародавній Греції сильні та міцні чоловіки символізували здоровий фундамент могутньої нації.

Спорт, як частина людської культури, нерозривно пов'язаний з мистецтвом та різними формами творчості. Мистецтво не лише відображає певні спортивні події, успіхи та досягнення атлетів, але й супроводжує багато найважливіших подій в історії та є важливим компонентом спорту. Історія Олімпійських ігор – найбільшої спортивної події сьогодення, повністю демонструє їхнє походження в тісному зв'язку з мистецтвом.

Слава давніх олімпійських чемпіонів служила джерелом натхнення, оспівана відомими поетами та закарбована в серцях багатьох великих скульпторів того часу. Художники різних країн та епох оспівували красу тих справжніх борців, які втілювали гармонію тіла та розуму, ніби доводячи, що перемагати можна не лише зброєю, а й потужним духом та силою волі.

Вивчення відображення теми спорту в образотворчому мистецтві України XIX – початку XXI століття є актуальним з різних точок зору:

На соціальному рівні, спорт є важливою частиною суспільства, і його представлення в мистецтві допомагає нам краще зрозуміти, як спорт впливає на наше життя, цінності та культуру.

Відповідно історичного рівня, мистецтво часто використовується для відображення історичних подій та періодів. Вивчення спортивної тематики в мистецтві допомагає нам краще зрозуміти історію спорту та його роль у різні періоди.

Стосовно естетичного рівня, то спорт може надихати митців, оскільки він містить багато естетичних елементів, таких як рух, форма, інтенсивність та емоції.

Відносно освітнього рівня: вивчення представлення спортивної тематики в мистецтві є освітнім, допомагаючи учням початкової та середньої школи або студентам краще зрозуміти та оцінити обидві сфери.

В Україні спорт відіграє значну роль у формуванні сприйняття країни та української масової культури серед українського народу та навіть решти світу. Тому вивчення взаємозв'язку між спортом та мистецтвом допомагає нам краще зрозуміти, як ці дві сфери взаємодіють та впливають одна на одну. Дослідження представлення спорту в мистецтві має велике значення та може дати багато цінних висновків та знахідок.

Мета дослідження – визначити специфіку відображення теми спорту в образотворчому мистецтві України ХІХ – початку ХХІ століть.

Для реалізації зазначеної мети передбачається розв'язання таких **завдань**:

- розглянути осмислення теми спорту в українському мистецтві від ХІХ століття до сучасності;
- виявити взаємозв'язок фізичної культури та спорту з мистецтвом;
- охарактеризувати тему спорту в образотворчому мистецтві Європи;
- проаналізувати спортивну тематику в українському живописі від витоків до сьогодення;
- навести реалізацію творчого задуму, технологію виготовлення творчої роботи, завершальну стадію..

Об'єкт дослідження – образотворче мистецтво України ХІХ – початку ХХІ століть.

Предмет дослідження – тема спорту в образотворчому мистецтві України ХІХ – початку ХХІ століть.

Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань на різних етапах дипломної роботи застосовувався комплекс **наступних методів**: з

філософського блоку – герменевтичний дозволив ґрунтовно інтерпретувати твори різних видів мистецтва; з історичного блоку – історико-культурний, завдяки якому визначено характеристику історичного колориту твору, історико-порівняльний (компаративний) дозволив шляхом порівняння встановити схожість та відмінність досліджуваного матеріалу.

Мистецтвознавчий метод було спрямовано на опис та аналіз творів мистецтва.

Стан наукової розробки. Питання розвитку спорту та образотворчого мистецтва в Україні розглядалось дослідниками, серед яких: І. Кузнецова, О. Лільчицький, М. Привалова [22]. Філіна В. досліджувала дзюдо як вид мистецтва [40]; А. Морозов [27], В. Сосіна [35], С. Шалапа [43] розглядали вплив спорту на розвиток хореографічного мистецтва.

С. Несмачний та О. Олійник досліджували фізичну культуру і спорт у творах мистецтва радянського періоду з колекції Дніпропетровського художнього музею [29]. Вони висвітлювали вплив духу епохи на формування скульптором стереотипів пластики, а також предмета зображення, стану персонажів та ролі тематичної скульптури у системі пізнання розвитку спорту.

Проте наразі відсутнє детальне та комплексне дослідження теми спорту в образотворчому мистецтві України XIX – початку XXI століть. Це питання вивчалось епізодично, без належної систематизації. Саме тому дослідження даної теми є важливим та дуже актуальним.

Теоретичне значення роботи. Дослідження розширює теоретичні уявлення про зв'язок творчості окремого митця зі становленням національної ідентичності та культурних традицій України. Отримані результати можуть слугувати основою для подальших історико-мистецтвознавчих та культурологічних студій, зокрема, в освітніх програмах, наукових роботах, підготовці лекцій, виставкових проєктів і культурно-просвітницьких заходів.

Практичне значення. Матеріал, котрий був напрацьований щодо теми спорту в образотворчому мистецтві України XIX – початку XXI століть може

може застосовуватись на практиці студентами та викладачами у процесі ознайомлення із особливостями спорту в образотворчому мистецтві.

У роботі також міститься послідовний опис творчої частини, що включає концепцію та початок роботи над образами, а також реалізацію творчого задуму, технологію виготовлення творчої роботи, завершальну стадію, що може бути корисним як рекомендації для розробки творчого проєкту.

Структура роботи складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складається із 72 сторінок. Список використаних джерел містить 57 позицій.

РОЗДІЛ I. СПОРТ ЯК КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЯВИЩЕ

1.1. Історичні передумови розвитку спорту

Як важлива частина суспільного життя, спорт розвивався разом зі зростанням продуктивності праці, надаючи людям більше можливостей зосередитися на своєму здоров'ї. Більшість дослідників вважають, що спорту не існувало в доісторичні часи (найдавніший період), але людям уже в той час потрібно було покладатися на власні сили, щоб вижити. Крім того, виживання найсильніших забезпечувало продовження існування сімей, кланів і племен. Однак право стати найсильнішим здобувалося через поєдинки не на життя, а на смерть. Спочатку поєдинки не мали правил, пізніше правила ускладнилися – у двобоях із особливими умовами, які унеможлилювали загибель тих, хто воював, для прикладу, із тупою зброєю, щоб зберегти фізично найсильніших та найздібніших бійців [20]. Потім, виникла фізична підготовка, що імітує полювання та бойові маневри, а її постійне вдосконалення дозволило визначити переможця у змагальних поєдинках. Таким чином, витоки спорту тісно пов'язані з унікальним методом вирішення конфліктів, який не закінчується смертю чи фізичними травмами суперника, а мирним змаганням для визначення найсильнішого. Це означає, що розвиток спорту можна розділити на два етапи: спочатку він був дуже залежним компонентом культурної сфери; але з часом поступово перетворився на самостійну підсистему.

Історію спортивної культури можна простежити з давніх часів, що відображає еволюцію людського суспільства. У первісних суспільствах фізична активність була вирішальною для виживання людини. Виживання в дикій природі вимагало тривалих фізичних вправ, витривалості та сили. Основними формами фізичної активності були полювання, риболовля, збирання їжі, а також боротьба з дикими тваринами та захист від ворогів. Ці види діяльності вимагали надзвичайно високого рівня фізичної підготовки,

що визначало спосіб життя ранніх людей. Фізичні вправи були практичними, тобто вони були розроблені для виконання конкретних завдань, таких як:

- полювання та збирання: люди повинні були долати великі відстані, щоб переслідувати тварин, та витримувати довгі подорожі, щоб знайти їжу.

- військова підготовка: захист племені від ворогів та диких тварин вимагав вміння користуватися зброєю, швидко бігати та битися.

- ритуали й танці: окрім практичної діяльності, фізична активність також відображалася в ритуальних танцях та святкуваннях, які мали велике значення в культурному житті первісних людей. Тому фізична активність у первісних суспільствах була тісно пов'язана з повсякденним життям, зміцнюючи організм для виконання основних життєвих функцій. Хоча організованих видів спорту не було, фізична активність була вирішальною, забезпечуючи виживання та розвиток первісних суспільств [6, с. 219].

У період античності спортивна культура набула нового значення, особливо в Стародавній Греції, де вона стала невід'ємною частиною суспільного життя. Греки вірили в ідеал «калокагатії» – гармонійного поєднання фізичної краси та моральної цілісності. Вони вважали, що здоровий дух може існувати лише у здоровому тілі; тому фізичні вправи були важливим компонентом розвитку особистості [22].

Основні аспекти розвитку спортивної культури в античному світі включали:

- олімпійські ігри: найвідомішою подією, що символізувала поклоніння спортивній культурі, були Олімпійські ігри. Вони проводилися кожні чотири роки в місті Олімпія та приваблювали учасників з усієї Греції. Змагання включали біг, боротьбу, метання диска та списа, стрибки, бокс тощо. Олімпійські ігри були не лише спортивними змаганнями, а й мали релігійне значення, оскільки були присвячені богу Зевсу.

- гімнасії та палестри: у Стародавній Греції створювалися спеціалізовані тренувальні майданчики – гімназії (для загальної підготовки) та палестри або борцівські ринги (для боротьби та боксу). У цих місцях

молодь навчалася не лише спорту, а й військовим навичкам, які вважалися вирішальними для виховання патріотичних громадян [12].

- філософія та спорт: відомі грецькі філософи, такі як Платон та Арістотель, наголошували на важливості фізичного виховання у вихованні гармонійних особистостей. Вони вважали, що фізичне виховання має бути частиною загальної освіти, оскільки воно сприяє розвитку моральних та інтелектуальних якостей [54, с. 97].

У Римській імперії спортивна культура набула дещо іншого характеру. Вона робила більший акцент на практичності, зосереджуючись на військовій підготовці та виживанні у війні. Римляни також засвоїли деякі елементи грецької культури, такі як гімнасії, але загалом основна увага залишалася зосереджена на військовій дисципліні. Античність була вирішальним етапом у формуванні спортивної культури; спорт розглядався не лише як засіб покращення фізичної форми, але й як невід'ємна частина культурного та соціального життя. Олімпійські ігри стали символом цієї епохи, заклавши основу для сучасного спорту.

Порівняно з античністю, розвиток спортивної культури в Середньовіччі був відносно повільним. Це було пов'язано головним чином з релігійними віруваннями та соціальним середовищем того часу. Християнська церква мала величезний вплив на суспільство, ставлячи духовні цінності понад усе, а тіло часто вважалося гріховним або другорядним. Однак спортивні заняття не зникли повністю, а навпаки, набули нових форм і значень [45, с. 321].

Основні аспекти середньовічної спортивної культури включали:

- лицарську культуру: одним з найважливіших компонентів середньовічної спортивної культури було лицарське навчання. Лицарі були воїнами та захисниками землі, тому їхнє навчання включало військову підготовку, верхову їзду та використання мечів, списів та іншої зброї. Лицарські змагання між лицарями були як популярною формою розваги, так і сценою для демонстрації фізичної сили, мужності та бойових навичок.

- селянські спортивні заняття: хоча селянська спортивна культура була неорганізованою, їхнє повсякденне життя було наповнене фізичною працею. Польові роботи, скотарство та будівництво вимагали значної фізичної сили. Це була напружена, але необхідна фізична діяльність, яка забезпечувала виживання.

- монастирську культуру: у монастирях, хоча духовне життя було підкреслене, фізична активність не нехтувалась. Багато монастирів мали сади, виноградники та ферми, де ченці займалися фізичною працею. Ця діяльність розглядалася як вияв смирення та служіння Богу.

- народні ігри: незважаючи на релігійні обмеження, народні ігри, танці та святкування зберігалися в середньовічних містах та селах, утворюючи важливу частину суспільного життя. Ігри часто були змагальними, і хоча не були організовані, як сучасні види спорту, вони сприяли фізичному розвитку.

Таким чином, хоча Середньовіччя не було золотим віком фізичного виховання, деякі аспекти продовжували розвиватися в рамках лицарської культури, селянського життя та релігійних звичаїв. Цей період заклав основу для відродження інтересу до фізичного виховання в епоху Відродження.

Епоха Відродження (Ренесансу), що розпочалася в XIV столітті, була періодом відновлення інтересу до античної культури, мистецтва, науки та спорту. Цей період характеризувався прагненням гармонії між розумом і тілом, що є основним принципом гуманізму епохи Відродження [22].

Основні аспекти розвитку спорту в епоху Ренесансу:

1. Відродження античних ідеалів, зокрема акцент на важливості фізичного виховання, стало важливою частиною культури цього періоду. Філософи та митці епохи Відродження зверталися до праць античних авторів, таких як Платон і Арістотель, які наголошували на важливості гармонійного розвитку розуму та тіла.

2. Інтеграція фізичного виховання в систему освіти: в епоху Відродження з'явилися нові освітні концепції, що охоплювали не лише інтелектуальний розвиток, а й фізичне виховання. Школи та коледжі того

часу почали викладати фехтування, верхову їзду, плавання, танці та інші види фізичної підготовки на додаток до науки та мистецтва. Це сприяло вихованню всебічно розвиненої особистості.

3. Гімнастика та спорт: в епоху Відродження гімнастика та інші фізичні заняття, спрямовані на покращення фізичної форми та здібностей, знову стали популярними. З'явилися нові підручники та трактати з фізичного виховання, що описували методи тренувань та різні вправи.

4. Мистецтво та анатомія: художники епохи Відродження, такі як Леонардо да Вінчі та Мікеланджело, були не лише майстрами живопису, але й глибоко цікавилися анатомією людини. Вони вивчали та малювали детальні схеми людського тіла, що дозволяло їм краще розуміти та зображувати його красу та силу.

5. Школи фехтування: в епоху Відродження фехтування процвітало як вид мистецтва, так і як вид фізичних вправ. Школи фехтування виникли в Італії та інших європейських країнах, навчаючи не лише технікам фехтування, але й комплексній фізичній підготовці, включаючи силу, швидкість та координацію. В епоху Відродження повернулася концепція гармонійного розвитку людини, і фізична активність знову набула важливого значення. Саме в цей період фізичне виховання почало розглядатися як невід'ємна частина освіти та життя, закладаючи основу для подальшого розвитку сучасного спорту [6, с. 118].

У період Нового часу, що охоплює XVII–XIX століття, відбулися значні суспільні зміни, що вплинули на розвиток спортивної культури. Цей період, що характеризувався промисловою революцією, урбанізацією та науковим прогресом, глибоко вплинув на спосіб життя людей та їх ставлення до спорту.

Основні аспекти розвитку новітньої спортивної культури:

1. Промислова революція: з розвитком промисловості та технологій щоденна фізична активність різко зменшилася. Все більше людей почали сидіти на фабриках та в офісах, що викликало занепокоєння щодо

громадського здоров'я. Це, у свою чергу, стимулювало розвиток організованого фізичного виховання та спорту.

2. Виникнення спортивних клубів та асоціацій: перші спортивні клуби та асоціації виникли у XVIII–XIX століттях. Наприклад, у Великій Британії в цей період були засновані такі види спорту, як футбол, регбі та бокс. Види спорту стали більш стандартизованими, з'явилися правила та стандарти, що сприяло їх широкій популярності.

3. Шкільне фізичне виховання почало розвиватися в цей період. Освітні реформи включили фізичне виховання до навчальної програми, зробивши його обов'язковим предметом. Це впливало з бажання виховати здорове, сильне та дисципліноване покоління молодих людей, здатних служити в армії та робити внесок у розвиток суспільства [4, с. 118].

4. Системи військової гімнастики: у багатьох європейських країнах почали розвиватися спеціалізовані системи гімнастики, спрямовані на підготовку юнаків до військової служби. У Німеччині, наприклад, Фрідріх Ян створив так званий «турнерський» рух, який виступав за використання гімнастики як засобу фізичного виховання та національного відродження.

5. Розвиток спортивних заходів: важливим аспектом новітньої спортивної культури є організація спортивних заходів. Ці заходи поступово набувають більшого поширення, залучаючи велику кількість учасників та глядачів. Зокрема, дедалі популярнішими стають такі види спорту, як легка атлетика, плавання та веслування [19, с. 98].

6. Вплив науки та медицини: з'явилися перші наукові дослідження спортивної культури, фізичних вправ та здоров'я. Вчені почали вивчати вплив фізичних вправ на організм людини, що призвело до розробки нових методів тренувань на основі наукових даних. Це допомогло підвищити ефективність спортивних тренувань та сприяло розвитку спортивної медицини. Тому сучасна епоха стала етапом формування сучасної спортивної культури, коли спортивна діяльність та фізичне виховання стали

організованими та поширеними явищами. Це заклало основу для подальшого розвитку спортивної культури у XX столітті.

У XX і XXI століттях спортивна культура зазнала значного розвитку, ставши невід'ємною частиною життя мільйонів людей у всьому світі. Цей період характеризується широкою популярністю спорту, впровадженням інноваційних технологій та зростаючою увагою до здорового способу життя.

Основні аспекти розвитку сучасної спортивної культури:

1. Олімпійські ігри: відродження Олімпійських ігор у 1896 році ознаменувало новий етап у розвитку спорту. Сучасні Олімпійські ігри стали глобальною подією, що об'єднує провідних спортсменів з усього світу. Олімпійські та Паралімпійські ігри також стали важливими подіями, що сприяють інклюзивності та рівним можливостям у спорті.

2. Масовий спорт та фітнес: у XX столітті спорт приніс користь ширшому колу людей. Поява фітнес-клубів, спортивних асоціацій, масового бігу та марафонів зробила спортивні заняття доступними для всіх. Фітнес став популярним явищем, що охоплює різні вікові групи та соціальні класи.

3. Здоровий спосіб життя: зростання усвідомлення важливості здоров'я та фізичної активності призвело до зростання популярності здорового способу життя [19, с. 79]. Люди приділяють більше уваги правильному харчуванню, фізичній активності та профілактиці захворювань. Програми охорони здоров'я, спортивні заходи та рекламні акції сприяють розвитку здорових звичок.

4. Спортивна наука та технології: сучасний спорт значною мірою залежить від наукових досліджень та інновацій [24, с. 239]. Нові технології покращують методи тренувань, спортивну медицину та реабілітацію після травм. З'явилися такі галузі, як спортивна психологія, біомеханіка та спортивна генетика, які досягли вражаючих результатів.

5. Професійний спорт та бізнес: спорт перетворився на величезну індустрію, що охоплює не лише самі змагання, а й маркетинг, спонсорство, медіа та інші комерційні аспекти. Відомі спортсмени стали світовими

зірками, а спортивні події – світовими феєріями, що приваблюють мільйони глядачів та значні суми грошей.

6. Спорт і політика: сучасний спорт також відіграє значну роль у політиці та міжнародних відносинах. Спортивні заходи часто використовуються як платформи для вираження політичних позицій або вирішення конфліктів. Спорт також сприяє побудові міжнародних відносин та просуванню миру.

7. Інклюзивність та різноманітність: сучасний спорт дедалі більше наголошує на інклюзивності та рівних можливостях і правах усіх учасників, незалежно від фізичних здібностей, статі, раси чи соціального статусу. Це допомагає різним групам ширше брати участь у спорті [12].

Сучасність стала епохою процвітаючої спортивної культури, а спорт став невід’ємною частиною світової культури, сприяючи як особистісному розвитку, так і міжнародному взаєморозумінню.

1.3. Взаємозв’язок фізичної культури та спорту з мистецтвом

Вчені дотримуються різних поглядів на природу мистецтва та пріоритет його видів, але всі вони погоджуються з його потужним впливом як на суспільство, так і на окрему людину. Мистецтво видається універсальним провідником для особистої соціалізації, сприяючи підвищенню духовної культури людини та розвитку творчого мислення. Мистецтво повною мірою реалізує свій функціональний потенціал через різні зв’язки та взаємозалежності, бездоганно інтегруючись у важливі соціальні структури. Саме мистецтво є широкою системою комунікації, практично безбар’єрною, що охоплює все людство та поширює художні послання серед найширшого кола культурних груп. Воно дозволяє людям різних національностей обмінюватися ідеями навіть без мовних бар’єрів, викликаючи відчуття спільних загальнолюдських цінностей, об’єднуючи людей та підвищуючи духовний потенціал окремих людей та суспільства в

цілому. Мистецтво – це форма людського спілкування, що реалізується через творчий процес втілення ідей художником, через художнє сприйняття та розуміння твору, а також через усвідомлення його змісту та цінності.

Однак, один вид мистецтва заслуговує на особливу увагу – образотворче мистецтво. Завдяки своїй унікальній образності, візуальній природі та статичності, образотворче мистецтво може візуально фіксувати національне буття українців у різних часових та просторових вимірах, таким чином конструюючи ланцюг інформації та мистецтва: суспільство певного історичного періоду – митець – твір мистецтва – адресат, тим самим передаючи найважливіші культурні, художні та національні цінності від кількох епох до сьогодення. Тому українське образотворче мистецтво може поєднувати національність та художність, всебічно узагальнюючи суттєві характеристики українського буття та встановлюючи смисловий зв'язок між особистістю та національною спільнотою [1, с. 2].

Відзначимо, що фізичне виховання, як форма освіти, спеціально організоване та свідомо кероване державою та регулюється системою державної освіти. Його метою є сприяння всебічному фізичному розвитку та підготовка до виконання соціальних обов'язків.

Завдання фізичного виховання полягають у створенні оптимальних умов для здорового розвитку людини, вихованні гігієнічних звичок та навичок, зміцненні сили волі та гнучкості, а також у формуванні стійкої зосередженості на власному здоров'ї та потребі в ньому [24, с. 71].

Мета фізичного виховання відображається в його різних завданнях. Перший рівень завдань полягає у зміцненні здоров'я, вихованні та навчанні. Зміцнення здоров'я передбачає скоординований розвиток фізичної форми та функцій, спрямований на покращення фізичної підготовки та покращення стійкості та фізичної форми. Виховання передбачає розвиток спортивних якостей (сили, швидкості, витривалості тощо) та сили волі, а також покращення стійкості до втоми. Крім того, зміцнення здоров'я також включає розвиток важливих спортивних навичок, техніки та знань. Другий

рівень завдань передбачає інтеграцію фізичного виховання з іншими галузями освіти (такими як мораль, психологія, праця та естетика). Третя категорія завдань має соціально-політичний характер, включаючи:

- керівництво участю молоді в соціально-політичній діяльності;
- проведення патріотичного виховання;
- зміцнення дружніх зв'язків між спортсменами.

Одночасно, при вирішенні всіх цих питань необхідно дотримуватися певних принципів. Ці принципи включають цілісний розвиток особистості, оздоровчу фізичну освіту та інтеграцію спорту з практичною працею. Фізичний та розумовий розвиток доповнюють один одного, сприяючи посиленню індивідуальної соціальної участі.

Спортивна культура та фізичні вправи є не лише засобом покращення фізичної форми, а й важливим шляхом до розвитку здібностей молоді до соціальної активності, трудових навичок та креативності, що суттєво впливає на розвиток соціальних структур [5, с. 2].

Фізичний розвиток тісно пов'язаний зі здоров'ям людини, яке є основним фактором, що визначає фізичний та психічний розвиток. Він також є ключовим фактором у визначенні того, чи зможуть особи успішно опанувати професійні навички, досягти успіху в майбутній кар'єрі та, зрештою, знайти щастя в житті [5, с. 3].

Естетичне виховання є незамінним для всебічного та гармонійного розвитку особистості. Естетичне виховання включає розвиток естетичного почуття людини; розвиток навичок та здібностей до створення краси в навколишньому середовищі; життя відповідно до принципів духовної краси.

Унікальність естетичного виховання полягає в тому, що воно не лише дає молодим людям змогу зрозуміти красу, але й розвиває їхнє гостре сприйняття світу, духовні потреби та інтереси, емоційне та естетичне ставлення до дійсності та мистецтва, розвиває їхню творчість [44, с. 7-13].

Естетичну творчість не слід відривати від творчості в повсякденному житті. Естетичне виховання повинно виходити з природної потреби людства

в красі та заохочувати прагнення до мистецтва, культивуючи звичку спілкування з мистецтвом.

Взаємозв'язок між фізичним вихованням та естетичним вихованням побудований на гармонії двох фундаментальних принципів фізичного та психічного розвитку людини, спрямованих на досягнення цілісного розвитку людини через комплексний підхід. Складність виховання полягає у розкритті внутрішніх та зовнішніх зв'язків та взаємозв'язків між різними аспектами, засобами та методами фізичного виховання та естетичного виховання. Саме складний вплив різних освітніх факторів на фізичний та психічний розвиток людини забезпечує різноманітність, гармонію та цілісність розвитку особистості.

Взаємодія між фізичним вихованням та естетичним вихованням полягає у двох аспектах: з одного боку, фізичне виховання розширює сферу естетичного впливу на людей; з іншого боку, естетичне виховання підвищує ефективність фізичних вправ, впроваджуючи позитивні емоційні переживання та додаткові мотиваційні фактори. Освітня діяльність, що походить від природи, надає безцінні можливості. Ця діяльність охоплює як естетичне, так і фізичне виховання, демонструючи різноманітність та гармонійну красу природи з точки зору кольору, звуку та форми. Світ мистецтва є важливим напрямком як естетичного, так і фізичного виховання. [11, с. 2].

Отже, взаємозв'язок фізичної культури та спорту з мистецтвом розглядається крізь призму єдності фізичної та духовної сфер людини, котрі не можуть окремо мати пріоритет чи бути самоціллю. Навпаки, вони розглядаються рівноправно, тісно пов'язані, взаємодоповнюють та збагачують, спільно сприяючи гармонійному розвитку особистості. Основою взаємозв'язку між спортом і мистецтвом є:

- всебічне формування особистості, мета якого випливає зі спільної мети спортивної та художньої освіти: сприяти здоровому фізичному та

розумовому розвитку та надихати прагнення особистості до прогресу та ідеалів;

- виконання спільних завдань спортивної та художньої освіти, включаючи оволодіння професійними знаннями, формування естетичних почуттів та фізичної підготовленості, розвиток здібностей, творчості та життєвої сили, а також збагачення емоційного світу.

Основними спільними засобами спортивної та художньої освіти є природа, навколишнє середовище, живопис, музика та загалом різні види мистецтва, а також їх поєднання та взаємодоповнюваність.

Висновки до першого розділу

Отже, розвиток спортивної культури пройшов кілька ключових етапів:

1. Первісне суспільство: у первісному суспільстві фізична активність була невід'ємною частиною життя людей. Полювання, риболовля, збір фруктів та боротьба за виживання вимагали від людей гарної фізичної форми. Фізична підготовка в цей період була практичною, спрямованою на виконання конкретних завдань.

2. Античні часи: у Стародавній Греції спортивна культура набула особливого значення. Греки вважали, що гармонійний розвиток розуму та тіла є ідеальним станом людської особистості. Олімпійські ігри стали символом поклоніння розуму та тілу. У цей період також розвивалися такі види спорту, як боротьба, біг, метання диска та списа.

3. Середньовіччя: у Середньовіччі, через релігійні вірування, що наголошували на духовному над фізичним, розвиток спортивної культури був відносно відсталим. Однак, лицарські змагання та військова підготовка мали глибокий вплив на фізичну підготовку того часу.

4. Відродження: в епоху Відродження інтерес людей до античних ідеалів відродився. Спорт знову став розглядатися як важлива частина

розвитку фізичного та психічного здоров'я людини. З'явилися нові форми та методи спорту.

5. Новий час: промислова революція змінила суспільство, що призвело до зниження фізичної активності серед населення. Це стимулювало потребу в спеціалізованих програмах та закладах фізичного виховання. Почали розвиватися організовані види спорту, і виникли найперші спортивні клуби.

6. Сучасність: сьогодні фізична активність стала невід'ємною частиною життя мільйонів людей. Вона охоплює не лише фізичні вправи, але й різні форми оздоровчих практик. Досягнення науки і техніки вплинули на методи фізичного виховання, спортивну медицину та методики тренувань.

Взаємодія між фізичним вихованням та естетичним вихованням полягає у двох аспектах: з одного боку, фізичне виховання розширює сферу естетичного впливу на людей; з іншого боку, естетичне виховання підвищує ефективність фізичних вправ, впроваджуючи позитивні емоційні переживання та додаткові мотиваційні фактори. Освітня діяльність, що походить від природи, надає безцінні можливості; ця діяльність охоплює як естетичне, так і фізичне виховання, демонструючи різноманітність та гармонійну красу природи з точки зору кольору, звуку та форми. Світ мистецтва є важливим напрямком як естетичного, так і фізичного виховання.

Взаємозв'язок фізичної культури та спорту з мистецтвом розглядається крізь призму єдності фізичної та духовної сфер людини. Вони розглядаються рівноправно, тісно пов'язані, взаємодоповнюють та збагачують, спільно сприяючи гармонійному розвитку особистості. Основою взаємозв'язку між спортом і мистецтвом є: всебічне формування особистості, мета якого випливає зі спільної мети спортивної та художньої освіти: сприяти здоровому фізичному та розумовому розвитку та надихати прагнення особистості до прогресу та ідеалів; виконання спільних завдань спортивної та художньої освіти, включаючи оволодіння професійними знаннями, формування естетичних почуттів та фізичної підготовленості, розвиток здібностей, творчості та життєвої сили, а також збагачення емоційного світу. Основними

спільними засобами спортивної та художньої освіти є природа, навколишнє середовище, живопис, музика та загалом різні види мистецтва, а також їх поєднання та взаємодоповнюваність.

РОЗДІЛ II. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕМИ СПОРТУ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

2.1. Тема спорту в образотворчому мистецтві Європи

У Стародавній Греції міцна статура вважалася найдосконалішим творінням богів. Тому не дивно, що художники зосереджувалися на спортивних темах з античності. Портрети спортсменів та жанрові картини прикрашали предмети повсякденного вжитку, стіни будинків та релігійні споруди. Протягом наступних кількох тисячоліть спорт набув популярності в усьому світі, надихаючи художників різних стилів та шкіл.

З давніх часів спорт, як невід'ємна частина нашого життя, був предметом художньої творчості [32]. Ми можемо знайти різноманітні твори зі спортивною тематикою в культурній спадщині стародавньої Європи, Азії, Африки та доколумбової Америки. У той час основними замовниками рельєфів, гобеленів та скульптур були багатії та правителі. Зображення спортивних подій не лише прославляли спортсменів та їхніх спонсорів, але й підвищували репутацію міст та країн, які вони представляли. Найдавніші станкові картини з'явилися в епоху Ренесансу. У той час сцени гри шахістів у шахи були найчастіше на полотні. Серед цих фігур були святі, церковні діячі та політичні лідери. Пізніше, окрім шахів, популярні сюжети живопису також стали такі види спорту, як крокет, боротьба, біг, кінні перегони та футбол. Створюючи такі роботи, художники стикаються зі складним завданням – вони повинні не лише вибрати відповідний момент для зображення дії, але й дозволити глядачеві сприйняти послідовність подій у цей момент. Сьогодні картини на спортивну тематику стали цінними предметами декору для дому та приватних колекцій.

Більшість робіт, що зображують спорт, належать до категорії жанрового живопису. Можемо знайти картини на цю тему у творчій спадщині художників різних епох.

Французький художник-примітивіст Анрі Руссо не отримав формальної художньої освіти, тому його роботи відзначаються певною неузгодженістю пропорцій та перспективи. Утім, не зважаючи на критику, яку отримував митець, він наполегливо продовжував малювати і зрештою досяг значного успіху. Окрім портретів та пейзажів, його доробок містить багато жанрових картин, особливо полотен на спортивні теми. Серед найвідоміших – «Футболісти» (1908).

Едуард Мане був одним із перших французьких художників, який пропагував принципи імпресіонізму. Його роботи вражали глядачів своїм унікальним стилем і підкреслювали відмову від реалізму та академічних принципів. Художник прагнув зосередитися на швидкоплинній миті та насичених емоціях, які вона викликала у глядача, а не на точному відтворенні об'єктів. Мане також приділяв увагу спортивним сюжетам. Він створив картину під назвою «Партія в крокет» (1873), на якій зображено сцену, де чоловіки та жінки грають у крокет, популярний вид спорту у Франції того часу. Він використовував короткі, лаконічні мазки пензля для зображення простору, надаючи всій роботі унікального динамізму, властивого всій самій дії.

Американський ілюстратор Вінслоу Гомер був відомий своїми картинами, що зображують сцени повсякденного життя. Його фігури оживають серед сонячних луків та полів. Художник створив п'ять полотен на тему крокету, найпопулярнішою з яких є «Гра в крокет» (1866). На цій картині глядачі можуть побачити сцену, де представники вищого класу розважаються з друзями в середині XIX століття.

Британський художник Вільям Патрік Робертс познайомився з кубізмом під час Першої світової війни. Ця пристрасть тривала все його життя та визначила його художній напрямок. Серед його численних картин на спортивні теми найвідомішою є «Гравці у шахи» (1929–1930). У цій картині художник порушив традиційні людські пропорції та майстерно використав площинні структури. Ця робота досягла високої ціни в 1,1

мільйона фунтів стерлінгів на ринку мистецтва на початку цього століття [16].

Джеймс Норткот, майстер британського живопису, заробляв на життя портретами. Його дотримання академічних норм живопису відкрило йому двері до Королівської академії мистецтв у Лондоні. Його картина «Шахісти» (1807), що зображує рух, стала його найважливішою та найвидатнішою роботою [48]. На думку мистецтвознавців, три зображені фігури представляють три етапи життя (дитинство, юність та старість). Тема картини символізує плин часу.

Серед найпопулярніших картин на спортивну тематику (шахи, боротьба) є багато творів, на яких зображені відомі історичні постаті.

«Візит Понтиціана до Святих Августина та Аліпія» (1413–1415) – жанрова картина Нікколо ді П'єтро, розташована на вівтарі церкви в Пезаро [55]. На ній зображено сцени з життя католицьких святих та церковних учителів. У той час шахи були одним з небагатьох видів спорту, в яких могли брати участь представники церкви. Крім того, повільний темп гри в шахи робив їх більш придатними для споглядання та філософських дискусій. Сюжет картини заснований на події, що сталася наприкінці IV століття нашої ери. У той час Августин Марк Аврелій, який ще не навернувся до християнства, розмовляв з понтійцем, який проповідував йому доктрини Бога.

«Великий Сад кохання з шахістами» (1460–1467) – гравюра епохи Ренесансу, що належить німецькому художнику, відомому під псевдонімом Майстер Е. S. Він алегорично зображує гармонійну єдність людства та природи. Лицарі в середньовічних романах часто шукали кохання в таких місцях. Згідно з традицією того часу, всі фігури на картині зображені парами. У центрі картини зображено шахову дошку з розташованими на ній фігурами. Сад наповнений різноманітними рослинами та тваринами, що символізують різні грані людської природи.

«Ковзаняр» (1782) – ця картина британського художника Гілберта Стюарта мала великий успіх на Королівській виставці 1882 року. У той час незвичайний сюжет картини та художня сміливість художника привернули увагу експонентів та глядачів. Зображено адвоката Вільяма Гранта, який катається на ковзанах по замерзлому озеру [56]. Увагу глядача може привернути інтригуючий контраст між верхньою та нижньою частинами тіла фігуриста. Грант без жодного виразу обличчя ковзає по льоду, ніби він не на гладкому льоду, а зручно влаштувався в офісному кріслі.

Картина «Альмеї, які грають у шахи» (1870) французького художника Жана-Леона Жерома зображує неквапливе життя єгипетських танцівниць. Майстер створив цю картину під час своїх подорожей Єгиптом. Танцівниці були привілейованим класом у Єгипті. Окрім танців, вони також вміли розважати публіку захопливими історичними історіями та героїчними оповідями. Танцівниці відрізнялися елегантною поведінкою та вишуканим макіяжем. Жером захоплювався цими граційними танцівницями та створив багато робіт із їхнім зображенням, найвідомішою з яких є «Альмеї, які грають у шахи». Дві зображені жінки символізують дві сторони характеру танцівниці – цнотливість та пристрасть. Шахова гра розкриває внутрішній конфлікт між цими двома контрастними особистостями.

«Борці» (1905) – знаменита картина Джорджа Лакса зображує бійку між оголеними чоловіками. Картина виникла внаслідок різкої критики Пенсильванської академії витончених мистецтв щодо його знань анатомії людини. Ретельне розглядання виявляє вплив руху «Ашканської школи», який зосереджувався на житті нижчих класів. Його лідери вважали, що мистецтво не повинно прославляти життя американських громадян, а радше розкривати їхні приховані, суворі реалії. Лакс робив ескізи для цієї картини, відвідуючи стадіони та борцівські ринги. Окрім живопису, Лакс сам любив бокс, хоча залишався аматором протягом усього життя. Саме завдяки власному досвіду він зміг відчувати драму бою та втілити це почуття у своїх картинах [16].

Тема спорту привертала увагу відомих мистецтвознавців, істориків мистецтва та філософів у Західній Європі. Дослідники розглядають спорт не лише як об'єкт зображення, а й як соціально-культурне явище з глибокими зв'язками з естетикою, філософією та політикою різних епох. Одним із перших науковців, які вивчали спортивну іконографію, був Вільям А. Бейлі-Громан, британський дослідник та мисливець австрійського походження. У 1913 році була опублікована його книга «Спорт в мистецтві: Іконографія спорту. Ілюстрації польових видів спорту Європи та Америки з XV по XVIII століття» [49]. Хоча книга в основному зосереджена на мисливському мистецтві, вона є першою, яка охоплює велику кількість зображувального матеріалу, і вважається знаковим дослідженням.

Бернард Вір у своєму дослідженні «Спорт і модернізм у візуальному мистецтві Європи, 1909-1939» [57] наголошував на ролі спорту як важливого джерела натхнення для багатьох художників-модерністів. Він пропонує нові інтерпретації певних аспектів багатьох авангардних рухів, включаючи італійський футуризм, кубізм, німецький експресіонізм, радянський конструктивізм, італійський раціоналізм та Баугауз.

Отже, тема спорту в образотворчому мистецтві Європи має дуже глибоке підґрунтя, розвиваючись з давніх часів, розвиваючи нові форми та набуваючи ідеологічного значення у XX столітті.

XIX – початок XXI століття є ключовим періодом, коли тема спорту перетворилася з жанрової сцени на рушійну силу авангарду та ідеологічний інструмент. У XIX столітті спорт, як організоване дозвілля, стає популярним серед європейської еліти, і саме це віднаходить відображення у живописі.

Стосовно реалізму та імпресіонізму у кінці XIX століття, то скачки та верхова їзда були одними із перших видів спорту, котрі регулярно зображували. Такі художники, як Едгар Дега з Франції, сфокусовувалися на динаміці руху коней, а також атмосфері іподрому та соціальному житті навколо нього, дуже часто застосовуючи несподівані ракурси.

Були присутні теми човнярства та регат, тобто відображення активного відпочинку на природі. Едуар Мане та Клод Моне із Франції включали сцени із катанням на човнах і регатами як частину зображення сучасного життя та гри світла, а також кольору (для прикладу, «Регата в Аржантеї»).

Полювання залишалося одним із популярних сюжетів у реалістів, як, приклад, у роботах Густава Курбе із Франції, воно символізувало силу та традиції.

У модернізмі та авангарді на початку ХХ століття, спорт постає центральною темою, символізуючи нову епоху швидкості та технологій.

Футуризм в Італії – це була, мабуть, найважливіша школа, котра дуже обожнювала спорт. Футуристи, такі як Умберто Боччоні у своїх роботах «Динамізм велосипедиста» та «Динамізм футболіста», використовували спорт, для того, щоб візуалізувати філософію руху, а також швидкості та вібрації. Вони прагнули показати не конкретно момент, а певну послідовність рухів та енергію, котра ніби пронизує простір.

Орфізм або кубізм у Франції: Робер Делоне («Кардіфська команда» – регбісти) зосереджуючись на русі, досліджував кольори, форми та геометричні структури в русі, що нагадують розбите світло та швидкість.

Була присутня також ідеологія та пропаганда. Проявлялось тоталітарне мистецтво у Німеччині та Італії. Спорт тоді прославляв арійський ідеал та силу нації. Картини, особливо під час Олімпійських ігор 1936 року (у Берліні), зображували атлетів в класичній, героїчній манері, повертаючись до античних ідеалів стосовно досконалого тіла.

Після Другої світової війни мистецтво відображало глобалізацію спорту та його перетворення на медіа-видовищність і комерцію. З'являється поп-арт та зірковість у 1960-ті – 1980-ті рр.

Енді Воргол (хоч і американець, проте вплив його поширився на всю Європу) у серії «Атлети» за допомогою технології шовкотрафаретного друку зірок спорту зображував «ікон» сучасної масової культури. Спортсмени

стають символами сучасності. Спорт часто використовується для демонстрації життєвої сили, героїзму та комерціалізації.

Сучасне мистецтво кінця XX – початку XXI ст. вирізняється тим, що присутній соціальний коментар та ідентичність. Сучасні європейські митці використовують спорт для дослідження соціальних проблем, расової та гендерної ідентичності. Наприклад, їхні роботи можуть бути зосереджені на фанатській культурі, проблемах допінгу або політичному значенні міжнародних спортивних подій [45].

Митці використовують відеоарт, інсталяційне мистецтво та цифрові медіа, щоб відобразити сучасний спортивний досвід, часто представлений через екрани.

Спорт еволюціонував від елітного виду дозвілля (імпресіонізм) до символу життєвої сили та швидкості (авангардне мистецтво), зрештою ставши культурним, політичним та комерційним явищем, і його одночасно критикують та прославляють у сучасному мистецтві.

2.2. Спортивна тематика в українському живописі від витоків до сьогодення

Тематика спорту в українському мистецтві відображає не лише спортивну культуру, а й соціальні зміни, естетичні ідеали та шанування людського тіла та духу протягом століть.

У давнину пропорційне та здорове людське тіло вважалося досконалим творінням богів. Саме тоді спорт вперше став об'єктом художньої уваги. Зображення спортсменів та сцени змагань прикрашали посуд, архітектурні розписи та релігійні споруди. У наступні століття зростаюча популярність спорту надихнула на безліч творів художників різних епох та художніх шкіл.

Спорт виник як тема в українському мистецтві наприкінці XIX – початку XX століть. У цей час з'явилися картини із зображенням кінних

змагань, гімнастики та циркових вистав. Серед художників-сценаристів були Анатолій Петрицький та Олександр Хвостенко-Хвостов.

Приклади робіт на спортивну тематику в українському живописі наведемо в додатку А.

У 1920-х роках Вадим Меллер співпрацював з Лесем Курбасом над створенням ритму та простору (рис. 2.1) та зосереджувався на дизайні сценічних костюмів (рис. 2.2) [9]. Гармонія та дисципліна – ці елементи тісно пов'язані з досвідом руху.

На жаль, український авангард фактично виявився «збитим у польоті»: одних митців вигнали, інших переслідували, бойчукістів стратили, а їхні роботи знищували або називали «формалістичними». Сталінські репресії знищили покоління митців і задушили будь-яку можливість подальшого розвитку спортивної тематики в національному мистецтві. В результаті спортивна тематика була контрольована та просякнута ідеологією. На певний час цензура та політичний тиск позбавили світу мистецтва української національної ідентичності, замінивши її пропагандистськими образами «патріотичних спортсменів», сформованими під гаслом «інтеграції фізичних вправ у повсякденне життя». Масовому спорту надавалося величезне значення: мистецтво, зображуючи ідеалізовані образи здорових і сильних спортсменів, надихало громадян на активну участь у спортивних заходах.

Примітно, що використання спорту як засобу художньої політичної пропаганди було характерним не лише для Радянського Союзу, а й для інших тоталітарних режимів ХХ століття (зокрема, нацистської Німеччини). Однак більшовики радикально переосмислили цю тему: спорт перестав бути приватною чи елітарною діяльністю, а став платформою для демонстрації масової ідеології (рис. 2.3).

Візуальні рекламні методи включали: інформаційні стенди; спортивні календарі; таблиці лідерів чемпіонатів; плакати; розклади програм; листівки; стінні плакати; стенди; тематичні куточки для кожної команди.

Водночас, це також створювало героїчні образи спортсменів, які втілювали найкращі якості радянського народу, надихаючи молодь займатися спортом (рис. 2.4).

Загалом, фізичні вправи в радянському суспільстві зазвичай не розглядалися як «гра» чи «дозвілля», а радше як спосіб роботи. Відомий культуролог і критик Борис Гройс зазначає, що в радянському мистецтві тіло спортсмена часто інтерпретувалося як мімікрія машин – символ дисципліни, продуктивності та механічної сили [52, с. 78]. Подібне явище спостерігається в українському мистецтві середини ХХ століття: у мозаїках на фасадах громадських будівель та на плакатах київських художників спортсмени постають не як окремі фігури, а як символи колективу. Їхні тіла уподібнюються добре функціонуючим машинам, що відображає виробничу дисципліну та ідеальний стан «нової людини». Цей наратив продовжився в українському монументальному мистецтві 1980-х років (рис. 2.5).

Однак, навіть у бурхливі 1930-ті роки з'явилися деякі самобутні роботи, які виділялися на тлі панівного ідеологічного фону. Оксана Павленко, учениця Михайла Бойчука, створила ескізи «Дівчина-фізкультурниця» для монументального розпису «Фізкультура і спорт у СРСР» (рис. 2.6 та рис. 2.7) для Червонозаводського театру в Харкові, між 1932 і 1934 роками. Ці роботи демонструють характерний монументальний стиль бойчукізму: у творчості Павленко спорт зображено як символи гармонії, здоров'я та краси. Зусилля Бойчука поєднати традиції візантійської іконографії з дослідженням універсальної мови модернізмом чітко помітні в композиційних ритмах робіт.

Змінювалась епоха і українські художники відчували ці трансформації. На протигагу ідеологічним образам 1950-х років вартує уваги картина Тетяни Яблонської під назвою «Ранок» (рис. 2.8). На цьому полотні художниця зображує власну доньку, яка робить ранкову зарядку у своїй квартирі в Києві. Суть ранку передана через молодість та сонячне світло, що заливає кімнату. Робота відзначається щирістю та життєрадісністю.

Після «відлиги» 1950-х і 60-х років Хрущов збільшив свободу живопису, соціалістичний реалізм почав пом'якшуватися, з'явилися деякі роботи, що поєднували радянську тематику з елементами особистого художнього самовираження. До кінця 1970-х років сформувалися стилістичні характеристики пізньорадянського живопису: реалістичні зображення, увага до деталей, але більш природні композиції.

Картина Валерія Мозока «Мотокрос» (1979) – класичний приклад: реалістична, динамічна, з акцентом на русі, швидкості та потужності (рис. 2.9). Мотоциклісти ніби зістрибують зі сторінки, відображаючи пристрасть гонки. Картина поєднує реалістичні деталі з взаємодією світла і тіні – спіралеподібний пейзаж, вміле використання світла та тіні на напружених позах. Крім того, картина не просто оспівує спорт, а представляє його як видовищне заняття та пристрасне прагнення.

Варто відзначити деякі виставки, які зараз є важливими джерелами для подальших досліджень. У серпні 2015 року в галереї «ЦЕХ» у Києві відбулася виставка «Спорт як мистецтво». Куратор наголосив, що мистецтво, спорт і наука – це три речі, притаманні людству. Як мистецтво, так і спорт пов'язані з поняттям арени. Спорт може здійснюватися лише у присутності глядачів, як і художні виставки; спорт вимагає великих зусиль для досягнення результатів, як і наука; спорт – це тривалий процес підготовки та публічний показ результатів [38]. На виставці були присутні художники, які давно співпрацюють з галереєю, зокрема Микола Білоус, Ярослав Деркач, VALYA, Сергій Олексюк, Рустам Мірзоєв, Євген Петров.

У вересні 2020 року відбулася виставка «Citius! Altius! Fortius! Мистецтво і спорт». На виставці була представлена серія робіт мистецтва 1960-х–1980-х років з колекції Фонду Березницького. Виставка, присвячена спортивній тематиці, досліджує одну з ключових тем в українському мистецтві радянської епохи. Цю тему широко досліджували соціалістичні реалісти та не-мейнстрімові художники, що спонукало виставку порушити питання: що було мистецтвом за радянських часів? Особлива увага

приділялась спортивному мистецтву. Серед художників-учасників: Аркадій Чичкан, Віктор Рижих, Григорій Шпонько, Михайло Вайнштейн, Сергій Григор'єв, Юрій Сиротенко, Ніна Божко, Сергій Лисенко [7].

У контексті сучасного українського мистецтва картину Віктора Микитенка «Ті, що біжать до перемоги» (2021) можна розглядати як символічний місток, що з'єднує класичну спортивну образність з новим вираженням мистецтва тіла та руху.

У центрі картини – вершники, що скачуть вперед до уявної фінішної лінії. Художник обрав акварель, щоб передати динамізм та атмосферу руху: легкі мазки створюють відчуття швидкості, а розмитий фон ніби втягує глядача в ритм перегонів. Фігури представлені спрощено, без зайвих деталей, але саме ця простота зберігає енергію перегонів та миттєву напругу.

Вважаємо, що також варто згадати про відображення спортивного життя в існуючому вуличному мистецтві нашої країни, створювані об'єкти мистецтва і дизайну, що пов'язані із відображенням особистості в спорті. Більшість муралів, на яких відображаються різні види спорту, мають глобалізаційний характер [23]. Дуже популярним є наразі стріт-арт.

У муралах може бути використана багатофігурна складна композиція і зображення окремих ведучих спортсменів. Приклади зображень на муралах наведемо в додатку Б.

Мурал «Гімнастка» в Києві – один із найвідоміших вуличних малюнків столиці, виконаних у стилі стріт-арт. Його автор талановитий австралійський художник Фінтан Меджі. Його роботи часто зосереджені на проблемах клімату та довкілля, закликаючи людей захищати довкілля. Його роботи можна знайти по всьому світу – у його рідній Австралії, Великій Британії, Колумбії, Німеччині та Україні.

У 2015 році Фінтан Меджі відвідав Київ, щоб взяти участь у проєкті «Street City Art» та стати одним із перших художників, чиї роботи прикрасять вулиці міста. Загалом автор створив 4 мурали, серед них: малюнок «Зміна клімату» який розміщено на вулиці Сергія Гусовського, а також «Людина з

оленом», що знаходиться на вулиці Волоській та малюнок «Провидець» – на Троєщині.

Мурал «Гімнастка» розміщено на стіні будинку по вулиці Стрітенській, 12. На картині зображено дівчину, яка стрибає, ніби застигла в часі, на зеленій траві. Цікаво, що моделлю на картині є Анна Різатдінова – українська художня гімнастка, з якою художник Фінтан був знайомий. Фінтан Меджі присвятив їй цю картину [28].

Наразі спорт та його герої займають важливе місце в ілюстраціях української художниці Яни Бойко. Під час пандемії COVID-19 їй довелося шукати нову професію, тому вона почала малювати. Яна вирішила поєднати ці два виклики: думала про те, щоб творити з матеріалу, з яким була абсолютно незнайома – воскову пастель та складну тему – динамічних фігур, яких ніколи раніше не малювала.

У фокусі Яни Бойко – ті види спорту, котрі їй найбільше доводилося: теніс, футбол, Формула-1, баскетбол.

Вона дивиться ігри, слідкує за новинами та своїми улюбленими спортсменами. Їй подобається малювати ескізи – так може повністю зануритися в атмосферу. Але іноді також малює речі, які їй суто естетично подобаються [37].

Отже, розвиток спортивної тематики в українському мистецтві – це тривалий процес: від естетичних досліджень у модернізмі та авангарді до ідеологічної експлуатації в радянську епоху, а потім до сучасних експресіоністських інтерпретацій. Аналіз показує, що навіть за суворої цензури українські митці все ще знаходили можливості зображувати рух, тіло та життєву силу спорту.

Сучасні митці продовжили цю традицію, трансформуючи класичні теми в сучасну художню мову. Наразі спортивні картини на полотні слугують динамічним декором для дому та офісу [14]. В українському мистецтві спорт є не просто інструментом пропаганди, а й формою візуальної

культури, що відображає національну ідентичність, естетичні дослідження та культурну пам'ять.

Висновки до другого розділу

XIX – початок XXI століття є ключовим періодом, коли тема спорту перетворилася з жанрової сцени на рушійну силу авангарду та ідеологічний інструмент. У XIX столітті спорт, як організоване дозвілля, стає популярним серед європейської еліти, і саме це віднаходить відображення у живописі. Сучасне мистецтво кінця XX – початку XXI ст. вирізняється тим, що присутній соціальний коментар та ідентичність. Сучасні європейські митці використовують спорт для дослідження соціальних проблем, расової та гендерної ідентичності. Наприклад, їхні роботи можуть бути зосереджені на фанатській культурі, проблемах допінгу або політичному значенні міжнародних спортивних подій. Митці використовують відеоарт, інсталяційне мистецтво та цифрові медіа, щоб відобразити сучасний спортивний досвід, часто представлений через екрани. Отже, спорт еволюціонував від елітного виду дозвілля (імпресіонізм) до символу життєвої сили та швидкості (авангардне мистецтво), зрештою ставши культурним, політичним та комерційним явищем, і його одночасно критикують та прославляють у сучасному мистецтві.

Тематика спорту в українському мистецтві відображає не лише спортивну культуру, а й соціальні зміни, естетичні ідеали та шанування людського тіла та духу протягом століть. Спорт виник як тема в українському мистецтві наприкінці XIX – початку XX століть. У цей час з'явилися картини із зображенням кінних змагань, гімнастики та циркових вистав.

Розвиток спортивної тематики в українському мистецтві – це тривалий процес: від естетичних досліджень у модернізмі та авангарді до ідеологічної експлуатації в радянську епоху, а потім до сучасних експресіоністських

інтерпретацій. Аналіз показує, що навіть за суворої цензури українські митці все ще знаходили можливості зображувати рух, тіло та життєву силу спорту. Сучасні митці продовжили цю традицію, трансформуючи класичні теми в сучасну художню мову. В українському мистецтві спорт є не просто інструментом пропаганди, а й формою візуальної культури, що відображає національну ідентичність, естетичні дослідження та культурну пам'ять.

РОЗДІЛ ІІІ. ТВОРЧА РОБОТА «СПОРТ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ»

3.1. Концепція та початок роботи над образами

Закінчивши вивчення та опрацювання теоретичного матеріалу з теми спорту в образотворчому мистецтві України ХІХ – початку ХХІ століття, ми перейшли до практичної творчої частини, результатом якої став проект творчої роботи «Спорт в образотворчому мистецтві».

При створенні проекту враховувалися основні композиційні принципи. Композиція – найважливіший організаційний компонент художнього виду, що надає твору єдності й цілісності, робить окремі елементи взаємозалежними й підпорядкованими цілому. Саме композиція надає твору мистецтва цілісність, роблячи окремі елементи підпорядкованими один одному і цілому. Композиція «вміщує» простір, організовує його і підпорядковує певним законам. Композиційні правила, сформовані в процесі художньої практики, – це естетичне осмислення дійсності. Певною мірою вони є відображенням і зведенням об'єктивних закономірностей, зв'язків і явищ реального світу. Ці закони і зв'язки проявляються у формі художнього перетворення, а ступінь і характер їх перетворення й узагальнення пов'язані з художнім видом, ідеєю і матеріалом твору. Закони композиції об'єктивні, тому що не залежать від особливостей окремих жанрів і напрямків, течій, творчих індивідуальностей окремих митців; вони невіддільні від сутності мистецтва.

Як зазначав Л. Альберті у трактаті «Три книги про живопис», композицію можна обґрунтувати науково і методично, тому що зазвичай композиція будь-якого твору продумується заздалегідь. Але варто зауважити, що існують різні погляди на основні закони композиції [47, с. 28].

Виділяють два композиційні закони – закон рівноваги і закон єдності та підпорядкування. Творча робота повинна відповідати таким правилам:

1. Закон рівноваги. Врівноваженість у творчій роботі повинна бути досягнута за рахунок положення предмета композиції, організації центру композиції, форми і ритмічної будови композиції, пропорцій між окремими частинами і цілим, співвідношенням кольору, тону і фактури і т. д. Наявність симетрії також забезпечує врівноваженість композиції. В оформленні роботи відсутня диспропорція між частиною та цілим, завдяки чому зберігається зоровий баланс. Баланс, досягнутий у творчій роботі, створить більш повний психологічний комфорт і гармонійне життя в середовищі предметного простору. Завдяки вдало знайденій симетрії структура рельєфу легко помітна, незважаючи на його складність.

2. Закон єдності та підпорядкування. Творча робота буде складатися з кількох симетричних елементів, дотримуючись організаційних вимог гармонійної композиції, яка забезпечить єдність художнього твору. Це відображено в єдності пластичних рішень, символічно-змістовному розкритті тем, єдності формоутворення, кольорових і фактурних рішень [46].

Яремків М. розумів композицію буквально як «монтувати, складати щось воєдино», й визначив п'ять законів композиції, прояви яких можна знайти в будь-якому художньому творі, незалежно від часу і місця його створення:

- 1) закон цілісності;
- 2) закон пропорції;
- 3) закон симетрії;
- 4) регулярність ритму;
- 5) весь основний звід законів [47].

За словами М. Яремків, під час роботи над художнім проектом ми поєднуємо елементи рельєфу так, щоб вони склали одне ціле. Це знайшло відображення в єдності пластичних рішень, символічному розкритті теми, кольоровому та фактурному рішеннях. Кожен елемент рельєфу логічно взаємодіє і виконує свою роль з іншими елементами, без яких неможливо було б гармонійно завершити композицію. Композиція служить системою

внутрішніх зв'язків, яка об'єднує всі компоненти форми і змісту в єдине ціле. Існування цілого є першим законом композиції, вимоги якого виконуються у творчій праці [47].

Продовжуючи тему єдності у творчості, зрозуміло, що пропорція є основним засобом уявлення про співвідношення цілого до його складових частин. Творча робота складається з частин, пропорційних розміром одна одній і розміру всієї картини – 80x100. Отже, розглядаючи пропорції, ми дотримуємося другого закону композиції.

Те, як частини цілого розташовані одна відносно одної, пов'язане з поняттям симетрії. Слово «симетрія» успадковане від стародавніх греків і буквально означає «єдність». У стародавні часи та середні віки симетрія вважалася основою гармонії та краси, метою всякої творчості та вершиною її досягнень, символом вищої рівноваги та кінцевої досконалості. Воно передбачає, що певні частини знаходяться в рівновазі відносно центральної осі або точки. Творча робота є симетричною, тому що вона поділена на рівні частини, а крайні точки з одного боку повторюють такі самі частини з іншого боку.

Для побудови гармонійної рельєфної композиції використовувалися такі засоби, як ритм. Сама природа задала ритм. Як відображення закономірностей реального світу природний ритм увійшов у різні види мистецтва і став одним із основних засобів організації художніх форм. За визначенням, ритм – це рівномірне чергування елементів. Основою будь-якої композиційної будови є симетрія і ритм. У творчій роботі ритм простий – повторення однієї форми. Ритм оживляє твір і створює рух більш складного характеру. Це допомагає глядачеві підкреслити ключові моменти і налаштуватися на певний лад, підвищуючи виразність образу [47, с. 45].

Ми застосовуємо всі вищенаведені композиційні правила для вираження динамічних художніх образів і створення творів, які відповідають законам гармонії.

Досліджуючи та вивчаючи матеріали до теми нашої роботи, ми вирішили зобразити скейтбординг.

Скейтбординг – це більше, ніж просто спорт чи хобі; це спосіб життя та культура, яка підкорила серця мільйонів людей у всьому світі. Ось кілька причин, чому скейтбординг такий популярний:

Свобода та самовираження. Скейтбординг надає унікальну платформу для людей, щоб виразити свою індивідуальність та креативність. Кожен скейтбордист може розвинути свій унікальний стиль та навички керування, створюючи унікальні комбінації рухів. Це спорт без правил, лише вільне самовираження.

Вибух адреналіну та найвищий досвід. Для багатьох скейтбординг – це спосіб відчувати вибух адреналіну та свободу. Подолання перешкод, виконання трюків та ковзання на високих швидкостях приносять невимовну пристрасть та захоплення.

Спільнота та дружба. Скейтбординг об'єднує людей різного віку та культурного походження. Скейт-парки та вуличні куточки утворюють скейтбордистичні спільноти, де скейтбордисти діляться досвідом, навчають один одного новим навичкам та проводять час разом. Це місце, де збираються однодумці та будують дружні стосунки.

Легко навчитися та почати. Скейтбординг не вимагає спеціальних умов чи професійної підготовки; все, що потрібно, це скейтборд та бажання вчитися. Це робить скейтбординг підходящим для всіх, хто хоче спробувати щось нове та захопливе.

Стимулює творче мислення. Скейтбординг вимагає постійного дослідження нових технік та стилів ковзання, що може стимулювати творче мислення та сприяти творчості. Кожна вулиця чи скейт-парк стають полотном для нових ідей та експериментів.

Знімає стрес. Скейтбординг – це чудовий спосіб розслабитися та уникнути тиску повсякденного життя. Він допомагає зосередитися на теперішньому, забути про свої турботи та насолоджуватися свободою руху.

Еволюція та інновації. Скейтбординг постійно розвивається, з'являються нові трюки, техніки та стилі. Це нескінченна культура, а креативність скейтбордистів є рушійною силою її постійного розвитку.

Усі ці фактори роблять скейтбординг справжнім феноменом, пояснюючи його світову популярність та мільйони шанувальників. Це не просто хобі, а спосіб життя, який може змінити сприйняття світу та надихнути на досягнення нових цілей [42].

Обравши тематику та визначившись із тим, що будемо зображувати ми розпочали робити начерки (додаток В).

Кожний начерк – це унікальне явище, тематичне дослідження, яке неможливо повторити. Важливість його в художній освіті та навчанні неможливо переоцінити. Значна частина освітньої практики має бути присвячена малюванню з натури та спогадів.

Як творчий вираз думки, начерк вимагає від художників володіння гнучкими та яскравими навичками малювання, здатними передавати рухи, риси обличчя, багаті вирази обличчя та мову тіла живих фігур. Життя сповнене несподіваних ритмів, просторових ситуацій та унікальних групових розстановок – речей, які неможливо створити в студії. Здатність спонтанно вловлювати яскраві характеристики навколишнього середовища є надзвичайно важливою для художників.

Як форма малювання, начерк особливо важливий для відображення швидкозмінних явищ. Ми часто бачимо, як студенти, які досягають успіху в малюванні з натури, стикаються з великими труднощами, іноді навіть відчуваючи себе безпорадними, коли зображують динамічні вирази. Коли студента, який звик малювати протягом тривалого часу (15-20 академічних годин або навіть довше), просять завершити малюнок моделі за 10-15 хвилин, він часто інстинктивно інтерпретує завдання як таке, що вимагає швидкого завершення малюнка. У цій ситуації композиція часто несвідомо ігнорується, і вся їхня енергія зосереджена на тому, як вичавити час для завершення певної частини.

Спочатку, хоча б на короткий час, потрібно вирішити всі проблеми в малюнку. Тому, незалежно від швидкості малювання, слід одразу зосередити свою увагу на основній проблемі, такій як дія, фігура, об'ємна структура, цікаві контури, світло й тінь, тощо. Як і в будь-якій роботі, ключем до начерку є початок. Наприклад, якщо здійснюється начерк вигнутої спини, але фігура змінює позу, можна уявити та намалювати весь тулуб, спираючись на початковий контур. Або, припустимо, малюється нога та витягується вперед, але фігура віддаляється. Виходячи з форми першої ноги, намалювати іншу ногу не складно.

Важливо постійно записувати свої спостереження за допомогою швидких начерків під час процесу навчання. Начерки є основою та відправною точкою для довгих малюнків. За допомогою них ідеї можна безпосередньо втілювати в життя. Свіжість першого враження позитивно вплине на створення малюнків [41, с. 118].

У повсякденній діяльності, такій як робота, спорт і ходьба, дії часто повторюються. Спостерігаючи за цими повторюваними рухами, рекомендується робити начерк кілька разів одночасно, щоб вловити їхній ритм. Під час пошуку найбільш репрезентативних поз найцікавіші та найвиразніші рухи часто виникають у кульмінації дії. У цей момент, як і в будь-якій іншій ситуації, важливо запам'ятати побачене. Поки пам'ять ще свіжа, намагатись зафіксувати ті моменти, які резонують, щоб закріпити своє враження.

Для накопичення досвіду у зображенні руху рекомендується практикуватися у зображенні різних трудових процесів, ритмів, повторюваних рухів. Відстеження послідовності кожного етапу руху, малювання динамічних, швидких начерків та замальовування різних рухів – все це корисно.

У цьому відношенні один момент є вирішальним: щоб реалістично зобразити рух, потрібно уявити його зміст, зрозуміти його значення та досягнути природу професії та її трудового процесу. Це дозволяє вибрати

найбільш підходящі типові рухи. Сам цей процес є формою руху; відчуття динаміки руху є важливим.

З іншого боку, не слід переоцінювати значення начерків, зводячи їх до швидких замальовок перших вражень, прагнучи лише зафіксувати ці яскраві, неповторні моменти. Творчість починається з безкінечного розмаїття життя навколо нас. Враження або характеристики подій впливають на творчий тон художника, впливаючи на розподіл та спрямованість завдань, визначаючи найважливіше (первинне) завдання. Художники, які аналізують, порівнюють і знову порівнюють, завжди мають можливість знайти своє основне завдання, виражаючи його суть, а не просто відображаючи її. Хоча можуть бути цілеспрямовані, робочі, підготовчі начерки, де достовірність зображення відіграє певну роль, остаточне зображення – це не факт, а явище, і ставлення до цього явища є вирішальним фактором. Начерки – це прояв уяви, смаку та незалежної перспективи.

Види, форми та завдання начерків не лише різноманітні, але й залежать від темпераменту та особистих мотивів художника [18]. Чи то ескіз, довга робота чи будь-яка інша форма живопису, все починається з начерку.

У начерку самовираження вільніше, спонтанніше, а техніку малювання легше опанувати. Правильне розуміння завдання та мети начерку має вирішальне значення. Начерк або обведення контурів, має на меті повноцінно зобразити об'єкт – будь то людина, архітектурний візерунок, пейзаж тощо – протягом обмеженого часу (зазвичай дуже короткого). Це найпереконливіша та найстисніша мова малювання, що розвиває навички спостереження. Ключ полягає у виборі, чи то важливого, другорядного, ледь помітного, випадковому, чи дотримуючись суворих принципів відбору.

Навчальна практика показує, що начерк дає найвищу ефективність. Починаючи з коротких вправ з використанням м'яких матеріалів, демонструється як розуміння природи, так і здатність використовувати матеріали та техніки, фіксуючи моменти руху, конкретні дії. Завдання художника – відобразити індивідуальні риси людини, включаючи типові

риси обличчя, емоційний стан та мову тіла. Зображення життєвої сили, динамізму та виразу обличчя людини на малюнку є важливим для художника. Постійна практика малювання начерків особливо важлива, оскільки допомагає розвивати здатність гостро та яскраво спостерігати за природою, швидко запам'ятовувати характеристики речей та основні елементи їхнього руху, а також швидко зображувати ці елементи на папері по пам'яті, іноді навіть спираючись виключно на побачене.

Унікальний аспект малювання начерків полягає у вимозі повної концентрації, зосередження сили волі та вмінь на швидкому вирішенні проблеми; тому швидке малювання є надзвичайно важливим. Малюнок начерків – це особливий спосіб активного сприйняття життя навколо нас. Начерки та швидке малювання поділяються на лінійний малюнок та світлотінь.

Лінійний малюнок використовує лінії для окреслення контурів об'єктів. Його можна робити за допомогою таких інструментів, як олівці, фломастери, кулькові ручки та авторучки.

Світлотінь використовує світлі та темні тони для зображення контрастних контурів, демонструючи приблизну форму та об'єм об'єктів та фіксуючи їхнє оточення. Світлотінь може використовувати м'які матеріали (такі як охра, вугілля, чорнило, акварель, розтушовування акварелі). Техніки створення з м'якими матеріалами досить сильно відрізняються від технік використання олівців. Під час створення використовується не лише кінчик вугільного або охристого олівця, а й вся поверхня, що значно збагачує можливості малювання матеріалом.

Застосування начерків дуже широке. Перед офіційним початком творіння спочатку малюється композиційний начерк, формат якого відповідає вимогам завдання. Начерки малюються на різних сторінках, щоб надати найповнішу інформацію про форму об'єкта. Використання візуальних засобів необмежене, включаючи як лінії, так і тони.

3.2. Реалізація творчого задуму, технологія виготовлення творчої роботи, завершальна стадія

Весь багаж накопиченого досвіду, фантазії, послідовності думок і аргументації виливається в творче бачення – ідею майбутнього витвору мистецтва. Технічний процес створення творчої роботи починається з розробки ескізного проекту зображення. Шляхом творчих пошуків, порівнянь мистецьких робіт, візуалізації власних будинків і образів було створено багато ескізів, які стали допоміжним матеріалом у процесі створення рельєфів. Тож ця частина роботи передбачає накопичення начерків, етюдів, а також замальовок та ескізів.

Ескіз – це перше приблизне відображення художнього задуму чи задуму в барельєфі. Це може бути малюнок, ескіз, маленька модель або навіть цифрове зображення. Ескізи допомагають художнику уявити, візуалізувати та розвинути свої ідеї перед тим, як перейти до більш практичних етапів створення проекту [46, с. 72].

Ескізи нашої творчої роботи «Спорт в образотворчому мистецтві» наведені в додатку В.

Основні причини важливості ескізів:

1. Візуалізація ідей. Скетчинг дозволяє художнику зобразити свої ідеї на плоскій поверхні. Він міг експериментувати з різними формами, композиціями та деталями, уявляючи, як виглядатиме місцевість у трьох вимірах.

2. Пропорції та композиція – ескізи допомагають художнику визначити пропорції та композицію рельєфу. Він може вирішити, які частини більш очевидні чи важливі, які лінії та форми створять бажаний ефект.

3. Експеримент – художник може випробувати різні ідеї та варіанти в ескізах, випробовуючи різні позиції, рухи та вирази, щоб знайти найбільш вдалі та виразні варіанти перед початком роботи над остаточним рельєфом.

4. Спілкування – скетчинг може слугувати засобом спілкування між студентами-митцями та наставниками творчих робіт. Це допомагає передати загальний вигляд і ідею рельєфу, що дуже важливо при поданні творчого проекту на всіх етапах виконання роботи.

Загалом ескізи допомагають формулювати ідеї, розуміти просторові співвідношення та елементи різних типів об'єктів (особливо рельєфу) і повідомляти цю інформацію іншим. Вони є важливим інструментом при створенні рельєфів, допомагають заощадити час і сили та визначити точний спосіб реалізації художнього задуму [24].

У процесі створення ескізів необхідно дотримуватись принципу «від цілого до частини, а від частини до цілого», щоб була збережена цілісність усього комплексу завдань. Олівці чи крейди більше підходять для малювання через обмеження часу, але швидкі акварельні ескізи також можна вважати ескізами в ширшому сенсі. Допоможуть у цьому й графітні олівці – порівняно новий винахід. До речі, раніше художники срібними ручками малювали ескізи на спеціально підготовленому папері [25, с. 231].

Ескізи нашого майбутнього рельєфу малюються спочатку олівцем на папері. Ескіз відображає основні ідеї та теми композиції. Форма і об'єм предметів барельєфа повинні підкорятися основному стилю, ритму і настрою композиції. У композиції повинні бути чітко визначені основні об'єкти переднього плану і другорядні об'єкти заднього плану барельєфа.

Щоб передати динаміку руху тіла, кожен фігуру було вирішено помістити в прямокутник. Тоді розпочався пошук художніх образів. Художній образ – концептуальне відображення думок, почуттів, емоцій або сприйняття художника за допомогою мистецтва. Він є результатом творчого процесу і втілює глибинний зміст і характер твору. Художні образи можуть бути конкретними й абстрактними, реалістичними чи символічними, створюватись за допомогою реальних предметів чи абстрактних форм. У творі мистецтва використовуються такі елементи, як колір, форма, лінія,

текстура та композиція для вираження художньої концепції чи ідеї. Це може викликати різні емоції та реакції у глядача [46, с. 58].

Основне призначення художнього образу – передати художнє бачення світу, змусити глядача задуматися, почути й зрозуміти ідею чи повідомлення або просто доставити естетичну насолоду. Художній образ – основний елемент мистецтва, який дає змогу митцям виражати свої внутрішні думки, почуття та світогляд, спілкуватися з аудиторією, дає їй можливість власного сприйняття та інтерпретації. Дослідження художньої образності при створенні рельєфів включає експериментування з формою, стилем, експресією та іншими художніми елементами.

Нижче наведено кілька дій, які виконувались під час пошуку художніх зображень.

- вивчення й аналіз варіації форми, стилю та техніки. Знайомство з творчістю інших митців, їх робіт і художніх методів;

- експерименти з різними формами, які можуть виразити ідею чи концепцію. Можливість трансформувати та видозмінювати форми, знаходити несподівані рішення та експериментувати з пропорціями;

- пошук способів виразити певну емоцію, почуття чи повідомлення через свою роботу. Можливість приділяти увагу деталям, текстурі, поставі тіла або використовувати символіку для посилення виразності твору;

- експерименти з різними матеріалами, щоб знайти той, який найкраще підходить для реалізації художнього образу. Кожен матеріал має свої унікальні властивості та функції, які впливають на зовнішній вигляд і відчуття.

- пошук стилів вираження. Кожен стиль має свої особливості і може додати додатковий шар значення [47, с. 19]. Ці етапи пошуку художнього образу повторюються, і автор робив багато експериментів і змін під час творчого процесу.

У пошуках художніх образів ми переглянули багато фото та відео спортивних та вуличних ігор, змагань та занять. Автор хотів зафіксувати у своєму творі тіло в русі.

Крім ескізу та пошуку художнього образу, який найбільш вдало передає задум твору, важливим був вибір стилю, що важливе для художника з багатьох причин. По-перше, різні стилі, зокрема, реалістичний, імпресіоністичний або експресіоністський, мають свої особливості та можуть передавати різні емоції та повідомлення. По-друге, вибір стилю виконання відображає художнє ставлення митця. Кожен автор має власний стиль, та уподобання.

Вибір методики виконання допомагає митцеві втілити свою неповторну мистецьку індивідуальність і виразити свої думки та концепції [46, с. 45]. Вибір методу може залежати від доступної художнику технології. Методика повинна відповідати ідейному змісту та задуму. Деякі ідеї краще виражати за допомогою реалістичного підходу, тоді як інші краще передавати за допомогою абстрактних або символічних форм. Художник може експериментувати з новими техніками, стилями та підходами, що сприяє його професійному зростанню та самовираженню.

Вибір стилю виконання є особистим, відображає творчу натуру та уподобання автора, є одним із ключових аспектів, що впливає на художню виразність та сприйняття образу глядачами.

Наша робота виконується олією на полотні. На ній зображено стрибок хлопця на скейтборді, який ніби завис у повітрі над горою. Фоном слугують будівлі, дорога, дерева, небо. На картині також зображені фігури: одні стоять зверху гори, хлопець знімає момент стрибку на телефон; інші є глядачами, що розміщені нижче біля дороги.

Малювання олійними фарбами – одне з найдавніших і найвишуканіших технік живопису. Ця техніка дозволяє художникам створювати твори з насиченими кольорами, тонкими градаціями та глибокими тінями. На відміну від інших матеріалів, олійні фарби мають

унікальні властивості, які пропонують художникам безмежні творчі можливості.

Олійний живопис – одна з найпопулярніших технік серед сучасних художників, хоча її історія сягає понад століття. Для олійного живопису використовуються спеціальні фарби на масляній основі. Художникам потрібні полотно, розчинник, палітра, набір пензлів для кількох різних відтінків [39].

Полотно – традиційний вибір для олійного живопису. Воно міцне, довговічне та відмінної якості, краще вбирає фарбу. На відміну від бавовняного полотна, лляне полотно міцніше та легше розтягується, що особливо важливо для робіт великого масштабу.

Перш ніж розпочати малювання олією, полотно необхідно заґрунтувати. Ґрунтовка запобігає проникненню олій у фарбу в волокна полотна, запобігаючи пошкодженню картини. Ґрунтовка також може зробити поверхню полотна гладшою або текстурованішою, залежно від бажаного ефекту.

Найпоширенішим вибором є акрилові або масляні ґрунтовки. Акрилові ґрунтовки швидко висихають, що дозволяє вам швидше почати малювати. Масляні ґрунтовки сохнуть довше, але створюють класичне покриття, що робить їх ідеальними для олійного живопису. Іноді художники наносять кілька шарів ґрунтовки для більш гладкого покриття або для збереження текстурованої основи для ефекту мазка пензлем [26].

Вибір правильного пензля та спосіб його нанесення мають вирішальне значення для кінцевого ефекту малювання. Пензлі в основному поділяються на кілька типів, кожен з яких підходить для різних технік малювання:

Плоскі пензлі – ідеально підходять для створення широких, рівних штрихів та чітких ліній. Вони добре поглинають воду, що дозволяє рівномірно наносити фарбу.

Круглі пензлі – використовуються для дрібних деталей, підходять для контурування та малювання дрібних елементів.

Флейцеві пензлі – плоскі та широкі з м'якою щетиною, ідеально підходять для створення м'яких переходів та змішування кольорів на полотні.

Матеріал пензля також важливий. Пензлі з натуральної щетини добре поглинають воду та підходять для товстих шарів; тоді як пензлі з синтетичного волокна забезпечують точніший контроль та підходять для тонких шарів.

Мазки – це душа живопису. Вони відображають емоції та техніку художника, надаючи життя роботі. Широкі мазки створюють динамізм, тоді як короткі, точні мазки додають деталей. Мазки можуть бути м'якими або різкими; гладкими або текстурованими, залежно від майстерності художника та особистих уподобань.

Олійні фарби потребують спеціальних розчинників для розведення фарби та очищення пензлів. Найпоширенішим розчинником є скипидар, але зараз доступні менш токсичні альтернативи, такі як ляна олія або спеціалізовані розчинники для художників.

Ляна олія не тільки розбавляє фарбу, але й надає блиску. Художники часто використовують її для змішування з фарбами, щоб створити більш насичені, глибокі кольори. Однак важливо зазначити, що використання занадто великої кількості олії може призвести до повільного висихання фарби та навіть до її розтріскування.

Олійні фарби довго сохнуть, тому робота поетапно має вирішальне значення. Це дозволяє переглядати картину через кілька днів або навіть тижнів, додаючи деталі або виправляючи недоліки.

Одна з переваг олійного живопису полягає в тому, що якщо результат не ідеальний, певні частини картини можна «стерти». Поки фарба ще волога, її можна легко витерти мастихіном або тканиною, а потім нанести новий шар.

Олійна фарба з часом змінює колір через окислення. Тому слід уникати надмірного використання білої фарби або лаку, оскільки з часом вони жовтіють [26].

Олійний живопис – це не лише вид мистецтва, а й інвестиція, оскільки високоякісні матеріали, такі як фарби, пензлі, полотна та розчинники, є дорогими. Насичені та стійкі кольори олійних фарб також впливають на їхню ціну. Льняні полотна, натуральні пензлі та професійні ґрунтовки є важливими для створення високоякісних робіт, які довговічні та збережуть свою красу.

Висновки до третього розділу

Закінчивши вивчення та опрацювання теоретичного матеріалу з теми спорту в образотворчому мистецтві України XIX – початку XXI століття, ми перейшли до опису практичної творчої частини, результатом якої став проект творчої роботи «Спорт в образотворчому мистецтві». При створенні полотна враховувалися основні композиційні принципи. Композиція – найважливіший організаційний компонент художнього виду, що надає твору єдності й цілісності, робить окремі елементи взаємозалежними й підпорядкованими цілому. Саме композиція надає твору мистецтва цілісність, роблячи окремі елементи підпорядкованими один одному і цілому. Композиція «вміщує» простір, організовує його і підпорядковує певним законам. Творча робота повинна відповідати таким правилам: закон рівноваги і закон єдності та підпорядкування.

Досліджуючи та вивчаючи матеріали до теми нашої роботи, ми вирішили зобразити скейтбординг. Скейтбординг – це більше, ніж просто спорт чи хобі; це спосіб життя та культура, яка підкорила серця мільйонів людей у всьому світі. Ось кілька причин, чому скейтбординг такий популярний: свобода та самовираження; вибух адреналіну та найвищий досвід; спільнота та дружба; легко навчитися та почати; стимулює творче мислення; знімає стрес; еволюція та інновації. Обравши тематику та визначившись із тим, що будемо зображувати ми розпочали робити начерки. Перед офіційним початком творіння спочатку малюється композиційний

начерк, формат якого відповідає вимогам завдання. Начерки малюються на різних сторінках, щоб надати найповнішу інформацію про форму об'єкта. Використання візуальних засобів необмежене, включаючи як лінії, так і тони.

Весь багаж накопиченого досвіду, фантазії, послідовності думок і аргументації виливається в творче бачення – ідею майбутнього витвору мистецтва. Під час пошуку художніх зображень: художник вивчає і аналізує варіації форми, стилю та техніки. Художник експериментує з різними формами, які можуть виразити його ідею чи концепцію. Художник шукає способи виразити певну емоцію, почуття чи повідомлення через свою роботу. Він експериментує з різними матеріалами, щоб знайти той, який найкраще підходить для реалізації художнього образу. Художник може спробувати різні стилі вираження, такі як реалізм, абстракція, імпресіонізм або сюрреалізм. Кожен стиль має свої особливості і може додати додатковий шар значення. Ці етапи пошуку художнього образу повторюються, і художник може робити багато експериментів і змін під час творчого процесу.

У пошуках художніх образів ми переглянули багато фото та відео спортивних та вуличних ігор, змагань та занять. Автор хотів зафіксувати у своєму творі тіло в русі.

Вибір стилю виконання є особистим, відображає творчу натуру та уподобання автора, є одним із ключових аспектів, що впливає на художню виразність та сприйняття образу глядачами.

Наша робота виконується олією на полотні. На ній зображено стрибок хлопця на скейтборді, який ніби завис у повітрі над горою. Як фон слугують будівлі, дорога, дерева, небо. На картині також зображені інші люди, одні стоять зверху гори, де інший хлопець знімає момент стрибку на телефон; інші є глядачами, що розміщені нижче біля дороги.

Малювання олійними фарбами – одне з найдавніших і найвишуканіших технік живопису. Ця техніка дозволяє художникам створювати твори з насиченими кольорами, тонкими градаціями та глибокими тінями. На відміну від інших матеріалів, олійні фарби мають

унікальні властивості, які пропонують художникам безмежні творчі можливості. Художникам потрібні полотно, розчинник, палітра, набір пензлів для кількох різних відтінків. Полотно – традиційний вибір для олійного живопису. Воно міцне, довговічне та відмінної якості, краще вбирає фарбу. На відміну від бавовняного полотна, лляне полотно міцніше та легше розтягується, що особливо важливо для робіт великого масштабу.

Мазки – це душа живопису. Вони відображають емоції та техніку художника, надаючи життя роботі. Широкі мазки створюють динамізм, тоді як короткі, точні мазки додають деталей.

ВИСНОВКИ

Отже, нами було розглянуто історичні передумови розвитку спорту. Розвиток спортивної культури пройшов кілька ключових етапів:

1. Первісне суспільство: у первісному суспільстві фізична активність була невід'ємною частиною життя людей. Полювання, риболовля, збір фруктів та боротьба за виживання вимагали від людей гарної фізичної форми. Фізична підготовка в цей період була практичною, спрямованою на виконання конкретних завдань.

2. Античні часи: у Стародавній Греції спортивна культура набула особливого значення. Греки вважали, що гармонійний розвиток розуму та тіла є ідеальним станом людської особистості. Олімпійські ігри стали символом поклоніння розуму та тілу. У цей період також розвивалися такі види спорту, як боротьба, біг, метання диска та списа.

3. Середньовіччя: у Середньовіччі, через релігійні вірування, що наголошували на духовному над фізичним, розвиток спортивної культури був відносно відсталим. Однак, лицарські змагання та військова підготовка мали глибокий вплив на фізичну підготовку того часу.

4. Відродження: в епоху Відродження інтерес людей до античних ідеалів відродився. Спорт знову став розглядатися як важлива частина розвитку фізичного та психічного здоров'я людини. З'явилися нові форми та методи спорту.

5. Новий час: промислова революція змінила суспільство, що призвело до зниження фізичної активності серед населення. Це стимулювало потребу в спеціалізованих програмах та закладах фізичного виховання. Почали розвиватися організовані види спорту, і виникли найперші спортивні клуби.

6. Сучасність: сьогодні фізична активність стала невід'ємною частиною життя мільйонів людей. Вона охоплює не лише фізичні вправи, але й різні форми оздоровчих практик. Досягнення науки і техніки вплинули на методи фізичного виховання, спортивну медицину та методики тренувань.

Виявлено взаємозв'язок фізичної культури та спорту з мистецтвом. Взаємодія між фізичним вихованням та естетичним вихованням полягає у двох аспектах: з одного боку, фізичне виховання розширює сферу естетичного впливу на людей; з іншого боку, естетичне виховання підвищує ефективність фізичних вправ, впроваджуючи позитивні емоційні переживання та додаткові мотиваційні фактори. Освітня діяльність, що походить від природи, надає безцінні можливості; ця діяльність охоплює як естетичне, так і фізичне виховання, демонструючи різноманітність та гармонійну красу природи з точки зору кольору, звуку та форми. Світ мистецтва є важливим напрямком як естетичного, так і фізичного виховання.

Взаємозв'язок фізичної культури та спорту з мистецтвом розглядається крізь призму єдності фізичної та духовної сфер людини. Вони розглядаються рівноправно, тісно пов'язані, взаємодоповнюють та збагачують, спільно сприяючи гармонійному розвитку особистості. Основою взаємозв'язку між спортом і мистецтвом є: всебічне формування особистості, мета якого впливає зі спільної мети спортивної та художньої освіти: сприяти здоровому фізичному та розумовому розвитку та надихати прагнення особистості до прогресу та ідеалів; виконання спільних завдань спортивної та художньої освіти, включаючи оволодіння професійними знаннями, формування естетичних почуттів та фізичної підготовленості, розвиток здібностей, творчості та життєвої сили, а також збагачення емоційного світу. Основними спільними засобами спортивної та художньої освіти є природа, навколишнє середовище, живопис, музика та загалом різні види мистецтва, а також їх поєднання та взаємодоповнюваність.

Охарактеризовано тему спорту в образотворчому мистецтві Європи. XIX – початок XXI століття є ключовим періодом, коли тема спорту перетворилася з жанрової сцени на рушійну силу авангарду та ідеологічний інструмент. У XIX столітті спорт, як організоване дозвілля, стає популярним серед європейської еліти, і саме це віднаходить відображення у живописі. Сучасне мистецтво кінця XX – початку XXI ст. вирізняється тим, що

присутній соціальний коментар та ідентичність. Сучасні європейські митці використовують спорт для дослідження соціальних проблем, расової та гендерної ідентичності. Наприклад, їхні роботи можуть бути зосереджені на фанатській культурі, проблемах допінгу або політичному значенні міжнародних спортивних подій. Митці використовують відеоарт, інсталяційне мистецтво та цифрові медіа, щоб відобразити сучасний спортивний досвід, часто представлений через екрани. Отже, спорт еволюціонував від елітного виду дозвілля (імпресіонізм) до символу життєвої сили та швидкості (авангардне мистецтво), зрештою ставши культурним, політичним та комерційним явищем, і його одночасно критикують та прославляють у сучасному мистецтві.

Проаналізовано спортивну тематику в українському живописі від витоків до сьогодення. Тематика спорту в українському мистецтві відображає не лише спортивну культуру, а й соціальні зміни, естетичні ідеали та шанування людського тіла та духу протягом століть. Спорт виник як тема в українському мистецтві наприкінці XIX – початку XX століть. У цей час з'явилися картини із зображенням кінних змагань, гімнастики та циркових вистав.

Розвиток спортивної тематики в українському мистецтві – це тривалий процес: від естетичних досліджень у модернізмі та авангарді до ідеологічної експлуатації в радянську епоху, а потім до сучасних експресіоністських інтерпретацій. Аналіз показує, що навіть за суворої цензури українські митці все ще знаходили можливості зображувати рух, тіло та життєву силу спорту. Сучасні митці продовжили цю традицію, трансформуючи класичні теми в сучасну художню мову. В українському мистецтві спорт є не просто інструментом пропаганди, а й формою візуальної культури, що відображає національну ідентичність, естетичні дослідження та культурну пам'ять.

Запропоновано концепцію та початок роботи над образами. Закінчивши вивчення та опрацювання теоретичного матеріалу з теми спорту в образотворчому мистецтві України XIX – початку XXI століття, ми

перейшли до практичної творчої частини, результатом якої став проект творчої роботи «Спорт в образотворому мистецтві». При створенні проекту враховувалися основні композиційні принципи. Композиція – найважливіший організаційний компонент художнього виду, що надає твору єдності й цілісності, робить окремі елементи взаємозалежними й підпорядкованими цілому. Саме ця композиція надає твору мистецтва цілісність, роблячи окремі елементи підпорядкованими один одному і цілому. Композиція «вміщує» простір, організовує його і підпорядковує певним законам. Творча робота повинна відповідати таким правилам: закон рівноваги і закон єдності та підпорядкування.

Досліджуючи та вивчаючи матеріали до теми нашої роботи, ми вирішили зобразити скейтбординг. Скейтбординг – це більше, ніж просто спорт чи хобі; це спосіб життя та культура, яка підкорила серця мільйонів людей у всьому світі. Ось кілька причин, чому скейтбординг такий популярний: свобода та самовираження; вибух адреналіну та найвищий досвід; спільнота та дружба; легко навчитися та почати; стимулює творче мислення; знімає стрес; еволюція та інновації. Обравши тематику та визначившись із тим, що будемо зображувати ми розпочали робити начерки. Перед офіційним початком творіння спочатку малюється композиційний начерк, формат якого відповідає вимогам завдання. Начерки малюються на різних сторінках, щоб надати найповнішу інформацію про форму об'єкта. Використання візуальних засобів необмежене, включаючи як лінії, так і тони.

Наведено реалізацію творчого задуму, технологію виготовлення творчої роботи, завершальну стадію. Весь багаж накопиченого досвіду, фантазії, послідовності думок і аргументації виливається в творче бачення – ідею майбутнього витвору мистецтва. Під час пошуку художніх зображень: художник вивчає і аналізує варіації форми, стилю та техніки. Художник експериментує з різними формами, які можуть виразити його ідею чи концепцію. Художник шукає способи виразити певну емоцію, почуття чи повідомлення через свою роботу. Він експериментує з різними матеріалами,

щоб знайти той, який найкраще підходить для реалізації художнього образу. Художник може спробувати різні стилі вираження, такі як реалізм, абстракція, імпресіонізм або сюрреалізм. Кожен стиль має свої особливості і може додати додатковий шар значення. Ці етапи пошуку художнього образу повторюються, і художник може робити багато експериментів і змін під час творчого процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова Н. Українське образотворче мистецтво як невід'ємний чинник етнозбереження та націєтворення. URL: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-13/Averjanova.pdf>
2. Бабій Н. Актуальні культурно-мистецькі практики та процеси: проблематика наукового дискурсу. Питання культурології. 2020. Вип. 36. С. 69–78.
3. Баршинова О. Сучасне українське мистецтво: історична пам'ять та світовий контекст. Журнал про сучасну культуру. 2015. URL: <http://www.korydor.in.ua/ua/stories/suchasneukrayinske-mystetstvo.html>
4. Борисевич Л., Світлозарова А. Популярність спорту в суспільстві. Шляхи розвитку рухової активності молоді України : матеріали IV Всеукр. наук.- практ. конф. Дрогобич, 2022. 143 с.
5. Вавренюк С. А. Роль виховних функцій фізичної культури і спорту серед студентської молоді: державноуправлінський аспект. http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2015/31.pdf
6. Вербицький В. А. Історія фізичної культури та спорту в Україні : [навчальний посібник] / В. А. Вербицький, І. Г. Бондаренко. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.
7. Відкриття виставки «Citius! Altius! Fortius! Мистецтво і спорт» в Bereznitsky Art Foundation. URL: <https://jetsetter.ua/event/vidkryttya-vystavky-citius-altius-fortius-mystetstvo-i-sport-v-bereznitsky-art-foundation/>
8. Гаврилюк Б. Український мурал-арт у контексті світового мистецтва. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Львів. 2018. Вип. 37. С. 241–254.
9. Горбачов Дмитро. На мапі українського авангарду. Art Ukraine, 2022. URL: <https://artukraine.com.ua/a/na-mapi-ukrainskogo-avangardu/>
10. Дзюба І. Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність? Україна. Наука і культура. Щорічник. К. Т-во «Знання». 1988, вип. 22. С. 309–325.

11. Єрмолаєва Т. М. Основи взаємозв'язку фізичного та естетичного виховання в процесі розвитку особистості. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-01/11ytndop.pdf>
12. Історичні аспекти розвитку фізичної культури. URL: <file:///C:/TEMP/17.pdf>
13. Історія фізичної культури та спорту в Україні. URL: <http://lib.idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Історія-фізичної-культури-та-спорту-в-Україні.pdf>
14. Картини на тему спорту – динамічне мистецтво для інтер'єру. URL: https://malevichart.com.ua/sport/?srsltid=AfmBOoqGaTaPFa_EAIrT81Y03pKJ8sxMUt7gLoFBT95zABOfpFY4rjcX
15. Картини про спорт: відображення динаміки руху в мистецтві. URL: <https://doshka.com.ua/kartini-pro-sport-vidobrazhennya-dinamiki-rukhu-u-mistectvi/>
16. Картини про спорт: живопис застиглого руху. URL: <https://kyiv.gallery/statii/kartyny-pro-sport-zhyvopys-zastyhloho-rukhu> 16
17. Картини про фізкультуру, спорт і здоровий спосіб життя. URL: <https://sorealizm.com.ua/gallery/category/sport>
18. Козуб С.В., Троц І.В. Взаємозв'язок фізичної культури і спорту з мистецтвом. *Міжнародна наукова конференція «Взаємодія культури, науки та мистецтва в контексті нравственного розвитку сучасного європейського суспільства»: матеріали конференції, 28–29 грудня 2021 р.* Рига, Латвія: «Baltija Publishing», 2021. С. 21–24.
19. Крилова С. А. Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу: монографія. Вид. 2-е, перероб. і доп. Київ : КНТ, 2019. 129 с.
20. Кротова Т. Принципи стилістичної єдності предметного світу античності. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки.* 2010. Вип. 3. С. 330–335. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3995/>.

21. Кузнецова І. О., Лільчицький О. В. Особливості візуального відображення спортивного життя у вуличному мистецтві України. *Art and design*. 2020. № 2 (10). С. 61–72.
22. Кузнецова І. О., Лільчицький О. В., Привалов М. О. Специфіка відображення теми спорту в творах античного мистецтва. *Art and design*. 2020. №4. С. 136–148.
23. Кузьмінський А.І. Педагогіка : підручник. / А. Кузьмінський, В. Омеляненко. К.: Знання, 2007. 447 с.
24. Литвиненко О. М. Формування здорового способу життя в студентській молоді. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Сер.: Педагогіка. 2012. Вип. 187. С. 42–46.
25. Ложкіна А. Перманентна революція. Мистецтво України ХХ – початку ХХІ століття. Київ : ArtHuss, 2019. 544 с.
26. Малювання олійними фарбами: техніки, матеріали та нюанси. URL:<https://nataliaivchyk.com/malyuvannya-olijnymy-farbamy-tehniky-materialy-ta-nyuansy/>
27. Морозов А. І. Взаємодія мистецтва і спорту як чинник розвитку віртуозних рухів в українському народно-сценічному танці. *Мистецтвознавчі записки*. 2018. Вип. 33. С. 338–345.
28. Мурал «Гімнастка». URL: <https://mistokyia.ua/interesting-places/murals/mural-gimnastka>
29. Несмачний С., Олійник О. Фізична культура і спорт у творах мистецтва радянського періоду з колекції Дніпропетровського художнього музею. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2013. № 1. С. 201–206.
30. Популярність спорту в Україні: сучасні тенденції / Латішев М., Тропін Ю., Ференчук Б., Юшина О. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2023. № 1. С. 98–103.

31. Проців Іван. «Тематична картина» у радянській системі та умовах свободи творчості. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2010. Вип. 21. С. 146–153.
32. Романенко С. С. Стратегічні вектори розвитку спортивно-оздоровчої діяльності в умовах глобальних викликів: національні особливості та завдання управління : автореф. дис. д. екон. наук : 08.00.03 / Одеський національний технологічний університет. Одеса, 2022. 41 с.
33. Росляков С. М. Походження скульптури. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2012. № 9. С. 115–118.
34. Ситченко К. В. Калокагатія як символ довершеності античної людини та її тлумачення в сучасній культурі. *Культура України*. 2016. Вип. 53. С. 251–259.
35. Сосіна В. Ю. Шляхи інтеграції хореографічного мистецтва та техніко-естетичних видів спорту. *Танцювальні студії*. 2018. Вип. 1. С. 81–90.
36. Спорт в українському образотворчому мистецтві. Комплект репродукцій. 23 репродукції. Упорядник Л. Масловська. Київ: Мистецтво. 1979. URL: https://uartlib.org/istoriya-ukrayinskogo-mistetstva/sport-v-ukrayinskomu-obrazotvorchomu-mystetstvi-komplekt-reproduksij/?srsltid=AfmBOoqTKPh3fRyulXnwIQD26jrxqdLoKo_Co-6FuquPBhiCKhfqsFXU
37. Спорт і та його герої в ілюстраціях української художниці Яни Бойко. URL: https://www.google.com/url?esrc=s&q=&rct=j&sa=U&url=https://www.instagram.com/p/DMStjPUNcfm/&ved=2ahUKEwiX8YnWi_6QAхUIRvEDHSHOJ_kQFnоECAUQAg&usg=AOvVaw0iNiLS35-LcdAfVuJRuJBe
38. Спорт. Груповий проект, присвячений десятиріччю галереї ЦЕХ. Живопис, скульптура, Інсталяція. URL: https://tsekh.com.ua/?page_uid=1284116099&page_lang_id=1&opening_id=96&page_type=3

39. Техніки олійного живопису. Класичні та сучасні прийоми створення творів мистецтва. URL: <https://kia.gallery/ua/blog-ua/classical-and-modern-techniques-oil-painting-techniques/>
40. Філіна В.А. Дзюдо: спорт чи мистецтво? URL: <http://eprints.zu.edu.ua/34149/1/Filina.pdf>.
41. Художня культура України: навч. посіб. / Л. М. Масол, С. А. Ничкало, Г. І. Веселовська, О. І. Оніщенко ; за заг. ред. Л. М. Масол. Київ: Вища шк., 2006. 239 с.
42. Чому скейтбординг популярний? URL: https://prof1.ua/index.php?route=blog/neoseo_blog_article&blog_category_id=1&author_id=1&article_id=12
43. Шалапа С.В. Вплив спортивно-гімнастичного руху на мистецтво хореографії: початок ХХ століття. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 3. С. 179–185.
44. Шевченко Г.П. Естетичне виховання у школі. К.: Рад. шк., 1985. 144 с.
45. Шейко В. М., Гаврюшенко О. А., Кравченко О. В. Історія світової культури : навч. посіб. / наук. ред. В. М. Шейко. Київ : Кондор, 2006. 358 с.
46. Шмельова Т.В. Мистецтво скульптури: навч.-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2018. 201 с.
47. Яремків М. Композиція: творчі основи зображення : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 112 с.
48. A Plymouth Watchmaker's Son: The Early Life and Artistic Awakening of James Northcote. URL: https://wahooart.com/uk/artists/%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%B9%D0%BC%D1%81-%D0%BD%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%BA%D0%BE%D1%82-uk/?srsltid=AfmBOoqpHs1_n5J008zT5aMUFz6dyEOviQleE9B1b9kxX11-kqrBOXpz
49. Baillie Grohman. Sport in Art: An iconography of sport. Illustrating the field sports of Europe and America from the Fifteenth to the Eighteenth

Century. London: Ballantyne. 1913. 422 pp. URL: <https://publicdomainreview.org/collection/sport-in-art/>

50. Bannister L. 8 Contemporary Artists Taking Fresh Approaches to Sports. URL: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-8-contemporary-artists-freshapproaches-sports>.

51. Gemar A.J. Sport as Culture: Social class, styles of cultural consumption, and sports engagement in Canada, Durham theses, Durham University, 2019.

52. Groys B. Alexander Deineka. The Eternal Return of the Athletic Body. In: Zozaya, M., Sanguino, J. (Eds.) Aleksandr Deineka (1899–1969). Madrid: Fundación Juan March, 2011, c. 78–83.

53. Lemke W. The role of sport in achieving the Sustainable Development Goals. URL: <https://www.un.org/en/chronicle/article/role-sport-achieving-sustainabledevelopment-goals>.

54. Polishchuk R. Philosophical-anthropological and sociophilosophical vision of sport. European Philosophical and Historical Discourse. 2019. № 3. P. 93–100.

55. Saint Augustine and Alypius Receiving Ponticianus, 1413. URL: <https://fineartamerica.com/featured/saint-augustine-and-alypius-receiving-ponticianus-1413-niccolo-di-pietro.html>

56. The Skater by Gilbert Stuart – Art print, wall art, posters and framed art. URL: <https://en.muzeo.com/art-print/the-skater/gilbert-stuart>

57. Vere Bernard. Sport and modernism in the visual arts in Europe, c. 1909–39. Manchester University Press. 2018. 240 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Спортивна тематика в українському живописі

Рис. 2.1. Вадим Меллер. Ескіз костюма «Блакитна танцівниця» (1919)

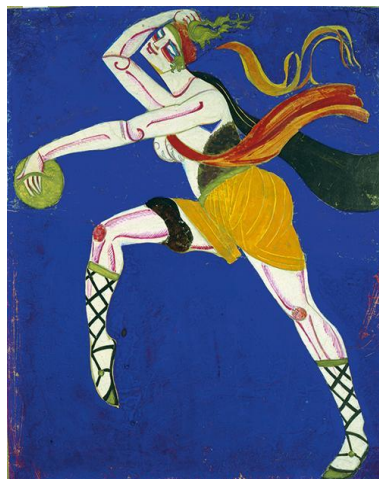

Рис. 2.2. Олександра Екстер. Ескіз костюма до вистави «Фаміра Кіфаред» (1916)

Рис. 2.3. «З новими рекордами прийдемо до фінішу світової спартакіади!».

Рис. 2.4. «Гартуйся, олімпійська зміню!» Плакат, 1987 р.

Рис. 2.5. «Олімпійці», мозаїка, 1980 р. Київ, Дарницький бульвар, 5.

Фото О. Конвалової

Рис. 2.6. Оксана Павленко, Дівчина-фізкультурниця, Ескіз фрески
Фізкультура і спорт у СРСР у Харківському червонозаводському театрі, 1932
– 1934, Колекція NAMU

Рис. 2.7. Оксана Павленко, Ескіз фрески Фізкультура і спорт у СРСР у Харківському червонозаводському театрі, 1932- 1934, Колекція Запорізького обласного музею

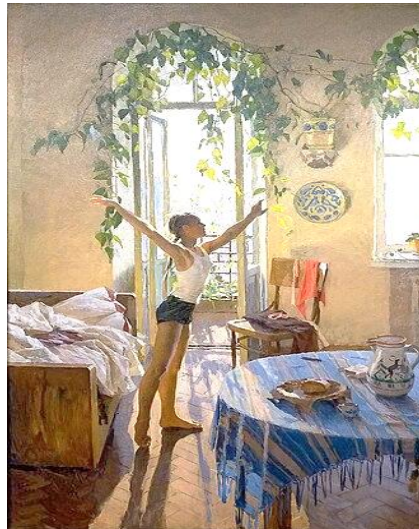

Рис. 2.8. Тетяна Яблонська, «Ранок», 1954

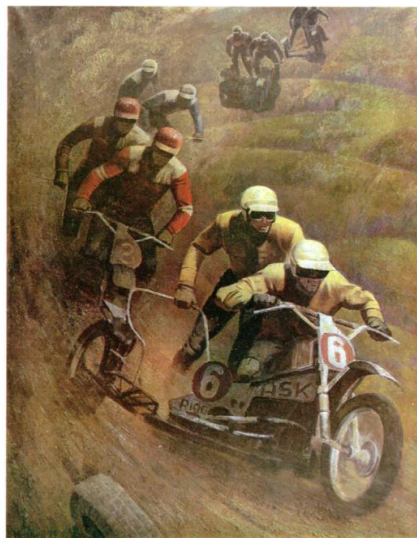

Рис. 2.9. Валерій Мозок, «Мотокрос», 1979.

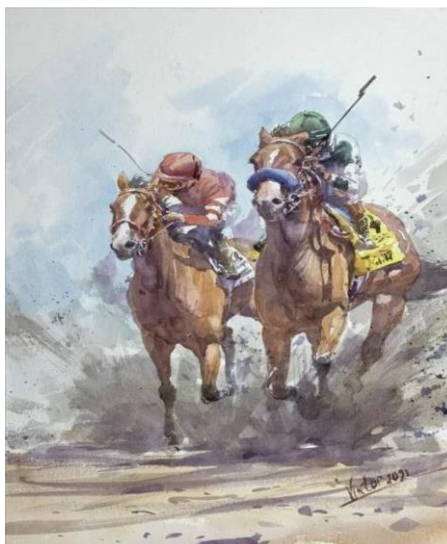

Рис. 2.10. Віктор Микитенко, «Ті, що біжать до перемоги», 2021.

Рис. 2.11. Спорт та його герої в ілюстраціях Яни Бойко

Мурали, що пов'язані з темою спорту

Мурал, що відображає стрибок української спортсменки з художньої гімнастики, чемпіонки світу Анни Різатдиной. Автор Мэги Финтан, м. Київ, 2015 р.

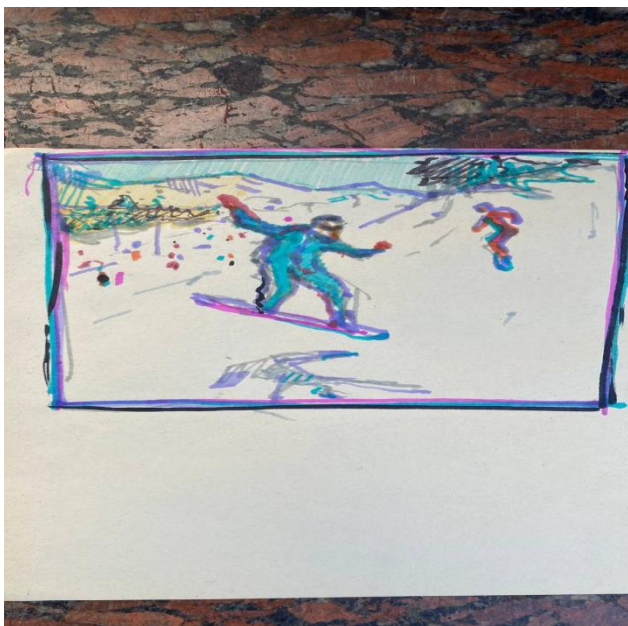
Мурал, створений на фасаді Центру культури і мистецтв КПІ ім. Ігоря Сікорського. Автор Аарон Ли Хилл, м. Київ. 2016 р.

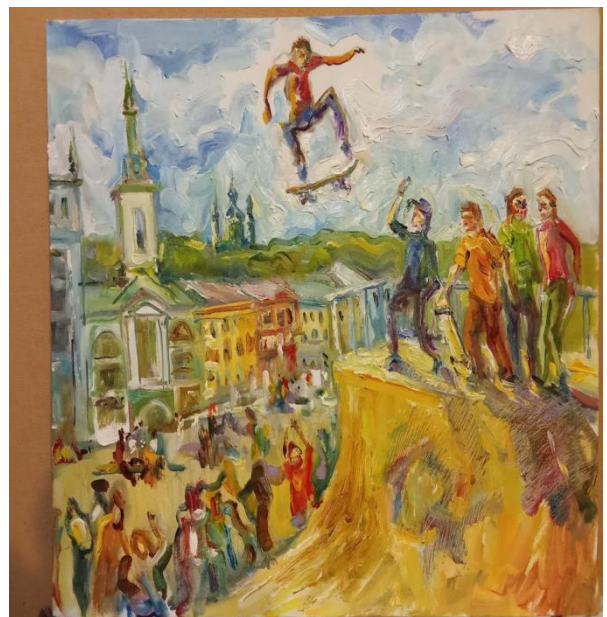
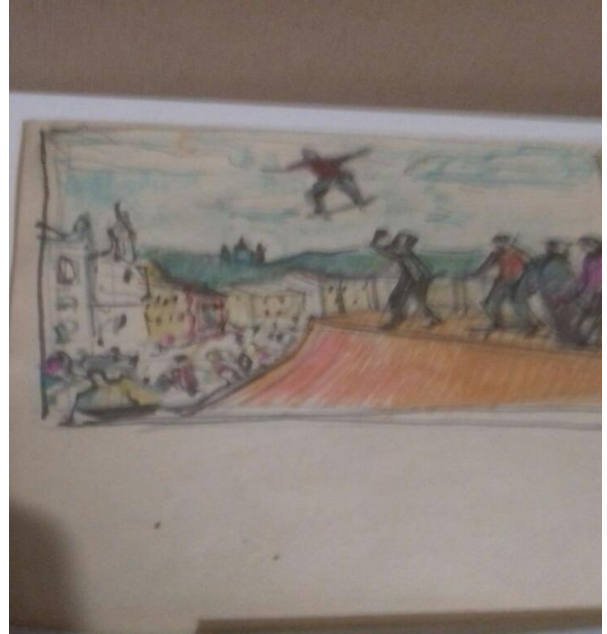
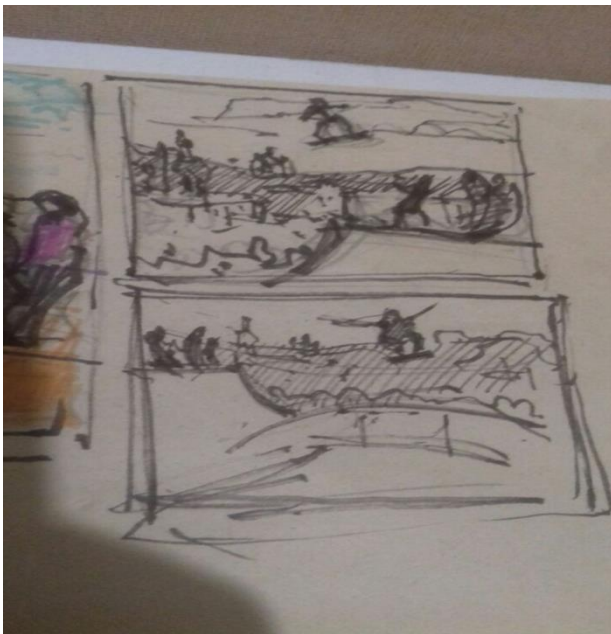
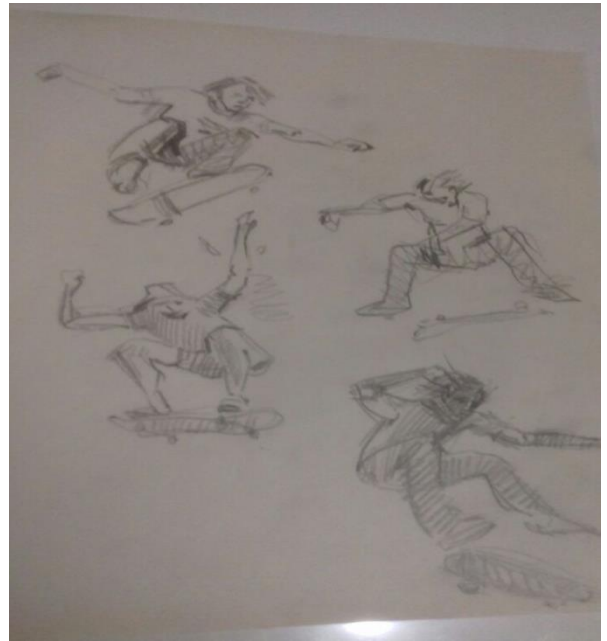
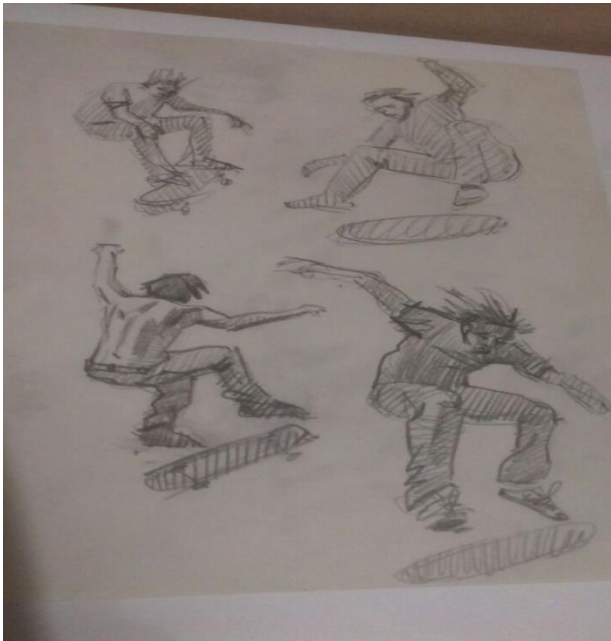

Мурал «Спорт-ремейк». Автор Катерина Дядюк, м. Вінниця, 2019 р.

Додаток В

Начерки малюнків до творчої роботи «Спорт в образотворчому мистецтві»

Творча робота «Спорт в образотворчому мистецтві»

